ଟିପ୍ପଣୀ

2

ଭୌଗଳିକ ଅବସ୍ଥିତି ଏବଂ ଭାରତର ପ୍ରାକ୍-ଐତିହାସିକ ସଂସ୍କୃତି

କୌଣସି ଦେଶ ବା ଅଞ୍ଚଳର ଭୌଗଳିକ ଅବସ୍ଥିତି ବିଷୟରେ କିଛି ଜାଣି ନ ଥିଲେ, ତା'ର ଇତିହାସ ମଧ ବୁଝିହେବନାହିଁ । ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଅଞ୍ଚଳର ଅଧିବାସୀ, ସେମାନେ ବାସ କରୁଥିବା ସ୍ଥାନର ଭୌଗଳିକ ଅବସ୍ଥା ଏବଂ ପାରିପାର୍ଶ୍ୱିକ ଅବସ୍ଥା ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇଥାନ୍ତି । କୌଣସି ଅଞ୍ଚଳର ପ୍ରାକୃତିକ ଭୂଗୋଳ ଏବଂ ପରିବେଶ ସେଠାକାର ଜଳବାୟୁ, ଭୂମିରୂପ, ଜଳଭାଗ ଏବଂ କ୍ରାନ୍ତିବଳୟକୁ ନେଇ ଗଠିତ । ଏଗୁଡ଼ିକ କୌଣସି ଅଞ୍ଚଳର ବସତି ସ୍ଥାପନ, ଜନସଂଖ୍ୟା ବୃଦ୍ଧି, ଖାଦ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନ, ମନୁଷ୍ୟର ଚଳଣି ଓ ବ୍ୟବହାର ଉପରେ ପ୍ରଭାବ ପକାଇଥାଏ । ଭାରତୀୟ ଉପମହାଦେଶରେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ଅଞ୍ଚଳ ଏବଂ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଭୌଗଳିକ ଅବସ୍ଥିତି ରହିଛି ଯାହା ଗଭୀର ଭାବରେ ଏହାର ଇତିହାସକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିଥାଏ ।

ଭୌଗଳିକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ବିଚାର କଲେ ପ୍ରାଚୀନ ଯୁଗରେ ଭାରତୀୟ ଉପମହାଦେଶ ଭାରତ, ବଙ୍ଗଳାଦେଶ, ନେପାଳ, ଭୁଟାନ ଏବଂ ପାକିସ୍ତାନକୁ ନେଇ ଗଠିତ ହୋଇଥିଲା । ଭୌଗଳିକ ବିଭିନ୍ନତାକୁ ଆଧାର କରି ଭାରତରେ ବିଭିନ୍ନ ଭୂମିରୂପ ନିମ୍ନ ଲିଖିତ ମତେ ଆଲୋଚନା କରାଯାଇପାରେ, ସେଗୁଡ଼ିକ ହେଲା :-

(i) ହିମାଳୟ ପାର୍ବତ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳ

(ii) ଉତ୍ତରଭାରତ ସମତଳ ଭୂମି

(iii) ପ୍ରାୟଦ୍ୱୀପ ବା ଉପଦ୍ୱୀପ

OBJECTIVES - ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ

ଏହି ଅଧ୍ୟାୟ ଅଧ୍ୟୟନ ପରେ ତୁମେ ଯାହା ଜାଣିବାକୁ ସମର୍ଥ ହେବ :

- ଭାରତର ପ୍ରାକୃତିକ ବିଭାଗ ।
- ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅଞ୍ଚଳର ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରାକୃତିକ ଅବସ୍ଥା ।
- କେତେକ ଭୌଗଳିକ ଅଞ୍ଚଳ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳଠାରୁ କାହିଁକି ମୂଲ୍ୟବାନ ।
- ପରିବେଶର ସଂଜ୍ଞା ।
- ଭୌଗଳିକ ଅବସ୍ଥିତି ଓ ଐତିହାସିକ ଅଗ୍ରଗତି ମଧ୍ୟରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳରେ ସଂପର୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ।
- ପ୍ରାକ୍ ଇତିହାସ, ପ୍ରାକ୍ ଐତିହାସିକ ସଂସ୍କୃତି ଏବଂ କ୍ଷୁଦ୍ରପ୍ରସ୍ତର ସଂଜ୍ଞା ।
- ବ୍ୟବହୃତ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ରରୁ ନିମ୍ନ, ମଧ୍ୟମ ଓ ଉଚ୍ଚ ପୁରାତନ ପ୍ରସ୍ତରଯୁଗ ମଧ୍ୟରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ।
- ଜଳବାୟୁ ଏବଂ ବ୍ୟବହୃତ ବିଭିନ୍ନ ପଦାର୍ଥର ବ୍ୟବହାର କୁଆଧାର କରି ମଧ୍ୟଯୁଗୀୟ ପ୍ରାଚୀନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗ ଏକ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ଯୁଗ ଥିଲା ବୋଲି ଧାରଣା ।

- ନୂତନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗର ମୁଖ୍ୟ ବିଭାଗମାନ ।
- ପ୍ରାଚୀନ ପ୍ରସ୍ତରଯୁଗ ଏବଂ ନୂତନ ପ୍ରସ୍ତରଯୁଗ ମଧରେ ଥିବା ପାର୍ଥକ୍ୟ ।
- ପ୍ରାକ୍ ଐତିହାସିକ କଳା ।

2.1 THE HIMALAYAS- ହିମାଳୟ ଅଞ୍ଚଳ

ହିମାଳୟ ପର୍ବତ ପୃଥିବୀର ସର୍ବ ବୃହତ ଏବଂ ଦୀର୍ଘତମ ପର୍ବତ ଅଟେ । ଏହାର ଲମ୍ବ ଆନୁମାନିକ ୨,୪୦୦ କିଲୋମିଟର । (ମାନଚିତ୍ର 2.1) । ଏହି ପର୍ବତମାଳା ବହିଃଶତ୍ରୁ ଆକ୍ରମଣରୁ ଆମକୁ ରକ୍ଷାକରେ ଏବଂ ଉତ୍ତର ଦିଗରୁ ପ୍ରବାହିତ ଥଣ୍ଡାବାୟୁ କବଳରୁ ଆମକୁ ରକ୍ଷାକରେ । ଏହି ପର୍ବତମାଳାରେ ମୌସୁମୀ ବାୟୁ ବାଧାପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇ ଉତ୍ତର ଭାରତରେ ବର୍ଷା କରାଇଥାଏ । ସେ ଯାହା ହେଉ, ଏହି ପର୍ବତରେ କେତେକ ଦୁର୍ଭେଦ୍ୟ ଗିରିସଙ୍କଟ ରହିଛି । ଏହି ଗିରିପଥ ଦେଇ କେତେକ ଆକ୍ରମଣକାରୀ, ବଣିକ, ଧର୍ମ ପ୍ରଚାରକ ଭାରତ ମଧକୁ ପ୍ରବେଶ କରିଛନ୍ତି । ଫଳରେ ମଧ ଏସିଆ, ଚୀନ୍ ଏବଂ ତିବ୍ବତ୍ ସହିତ ପ୍ରାଚୀନ କାଳରେ ସାଂସ୍କୃତିକ ସମ୍ପର୍କ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଥିଲା ।

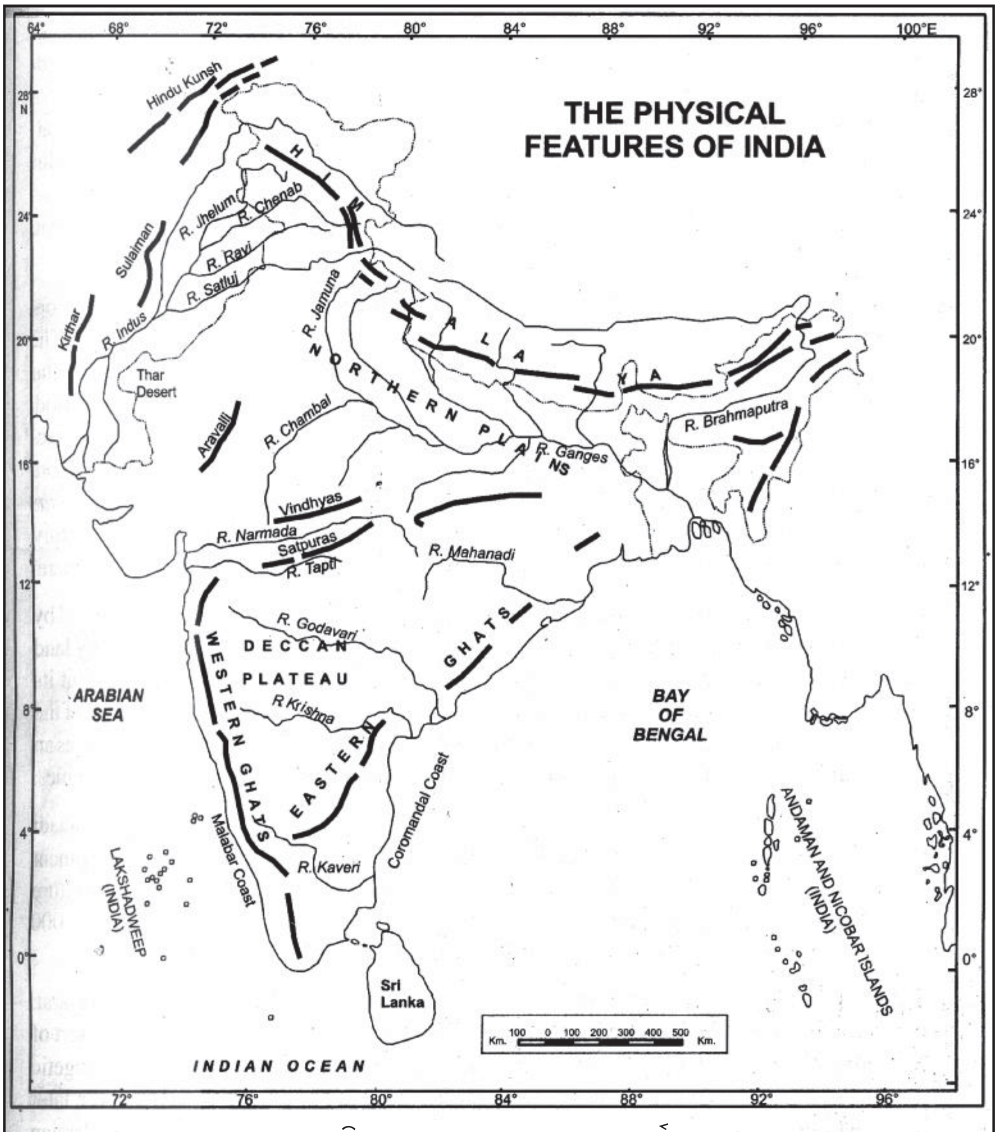

ମାନଚିତ୍ର ୨.୧ : ବୃହତ ଉତ୍ତର ଭାରତ ପାର୍ବତ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳ

ଏହାର ଉତ୍ତରପଶ୍ଚିମ ଥିବା ଭଗ୍ନ ହିମାଳୟ ପର୍ବତମାଳାରେ ଥିବା ଗିରିପଥ ଇରାନ୍, ମଧ ଏସିଆ, ଆଫଗାନିସ୍ଥାନ ମଧ ଦେଇ ଭାରତ ସହ ସଂଯୁକ୍ତ ହୋଇଅଛି । ଏହି ପର୍ବତମାଳାରେ ରହିଛନ୍ତି ଗୋମାଲ, ବୋଲାନ୍ ଏବଂ ଖାଇବର ଗିରିପଥ । ଗ୍ରୀକ୍, ଶକ, କୁଶାଣ ସମେତ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବିଦେଶୀ ଜାତି ଏହି ପଥଦେଇ ଭାରତରେ ପହଞ୍ଚିଥିଲେ । ସେହିପରି ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ମଧ ଭାରତରୁ ଆଫଗାନିସ୍ଥାନ ଓ ମଧ ଏସିଆକୁ ଏହି ଗିରିପଥ ଦେଇ ପ୍ରବେଶ କରିଥିଲା ।

2.2 THE RIVER PLAINSO OF NORTH INDIA-ଉତ୍ତର ଭାରତ ସମତଳ ଅଞ୍ଚଳ

ହିମାଳୟରୁ ଆସୁଥିବା ହିମ ଉତ୍ତର ଭାରତରେ ପ୍ରବାହିତ ସିନ୍ଧୁ, ଗଙ୍ଗା ଏବଂ ବ୍ରହ୍ମପୁତ୍ର ଇତ୍ୟାଦି ନଦୀଗୁଡ଼ିକୁ ପରିପୃଷ୍ଟ କରିଥାଏ । ଏହି ନଦୀଗୁଡ଼ିକର ଉର୍ବର ଅବବାହିକା ସ୍ଥାୟୀ ବସତି ସ୍ଥାପନ କରିବା ପାଇଁ ବିଭିନ୍ନ ଜାତିଙ୍କୁ ଆମନ୍ତ୍ରଣ କରିଛି । ଏହି ଉର୍ବର ଅଞ୍ଚଳ ମଧ ଆକ୍ରମଣକାରୀଙ୍କ କବଳରୁ ରକ୍ଷା ପାଇପାରିନାହିଁ । ଏହି ସମତଳ ଅଞ୍ଚଳରେ ପଞ୍ଜାବ ଓ ସିନ୍ଧୁ ଅବସ୍ଥିତ । ସିନ୍ଧୁ ଅଞ୍ଚଳର ଉପନଦୀଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରବାହିତ ହୋଇ ଏକ ବିଶାଳ ଉର୍ବର ସମତଳ ଅଞ୍ଚଳ ସୃଷ୍ଟି କରିଛନ୍ତି । ଏହାକୁ ଭାରତୀୟ ଉପମହାଦେଶର 'ବ୍ରେଡ୍ ବାସେକ୍ଟ' (Bread basket) ବା ଖାଦ୍ୟ ଭଣ୍ଡାର ବୋଲି କୁହାଯାଏ । ଗହମଚାଷ ପାଇଁ ଏହି ଅଞ୍ଚଳ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉପଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିବାରୁ ଏହାର ନାମକରଣ ଏପରି ହୋଇଛି । ଅତୀତ କାଳରୁ ଏହି ସ୍ଥାନର ଅବସ୍ଥିତି ଏବଂ ଉର୍ବରତା ପାଇଁ ବୈଦେଶିକ ଆକ୍ରମଣକାରୀଙ୍କୁ ଆକର୍ଷିତ କରିଆସିଅଛି । ଏହି ସିନ୍ଧୁ ଅଞ୍ଚଳରେ ନିମ୍ନସିନ୍ଧୁ ଅଞ୍ଚଳ ଓ ତ୍ରିକୋଣଭୂମି ଅବସ୍ଥିତ । ଏହି ସ୍ଥାନରେ ହରପ୍ପା ସଂସ୍କୃତି ପରି ଏକ ସହରୀ ସଂସ୍କୃତି ସର୍ବ ପ୍ରଥମେ ଗଢ଼ି ଉଠିଥିଲା । ଗାଙ୍ଗେୟ ସମତଳ ଭୂମିରେ ଅଧିକ ବର୍ଷା ହେଉଥିବାରୁ ଏହାର ଆଦ୍ରତା ସିନ୍ଧୁଅଞ୍ଚଳ ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକ ଥିଲା । ଏହି ସମତଳ ଅଞ୍ଚଳ ତିନି ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ ଯଥା- ଉଚ୍ଚ, ମଧମ ଏବଂ ନିମ୍ନ ଗାଙ୍ଗେୟ ସମତଳଭୂମି । ଦକ୍ଷିଣ-ପଶ୍ଚିମ ଉତ୍ତରପ୍ରଦେଶ ଉଚ୍ଚ ଗାଙ୍ଗେୟ ସମତଳ ଭୂମିର ଅନ୍ତର୍ଗତ । ପ୍ରାଚୀନ କାଳରେ ଏଠାରେ ସଂସ୍କୃତି ଉନ୍ନତିର ଚରମ ସୀମାରେ ଉପନୀତ ହୋଇଥିଲା । ପରବର୍ତ୍ତୀ ବୈଦିକ ଯୁଗର ଅଧିବାସୀ ଏଠାରେ ସ୍ଥାୟୀ ବସତି ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ ଏବଂ କୃଷି ସେମାନଙ୍କର ମୁଖ୍ୟ ଜୀବିକା ଥିଲା । ପୂର୍ବ ଉତ୍ତର ପ୍ରଦେଶ ଏବଂ ବିହାର ମଧ ଗାଙ୍ଗେୟ ସମତଳ ଭୂମିରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏଠାରେ ପ୍ରଚୁର ବର୍ଷା ହୋଇଥାଏ ଏବଂ ଏହା ସବୁଠାରୁ ଉର୍ବରଶାଳୀ ଅଞ୍ଚଳ । ଏହି ଅଞ୍ଚଳରେ ଖ୍ରୀ: ପୂ: ଷଷ୍ଠ ଶତାବ୍ଦୀରେ କାଶୀ, କୋଶଳ ଏବଂ ମଗଧ ପରି ମହାଜନପଦ ଗୁଡ଼ିକ ଗଢ଼ି ଉଠିଥିଲା । ଭାରତର ଦୁଇ ମୁଖ୍ୟ ଧର୍ମ- ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ଏବଂ ଜୈନଧର୍ମ ଏହି ଠାରେ ଜନ୍ମଲାଭ କରିଥିଲା ।

ନିମ୍ନ ଗାଙ୍ଗେୟ ସମତଳ ଅଞ୍ଚଳରେ ବେଙ୍ଗଲ୍ ଅବସ୍ଥିତ । ଏହାର ଉତ୍ତର ଭାଗ ବ୍ରହ୍ମପୁତ୍ର ନଦୀ ଦ୍ୱାରା ପ୍ଲାବିତ ହେଉଥିଲା । ଏଠାରେ ପ୍ରବଳ ବର୍ଷା, ଘନଜଙ୍ଗଲ ଓ ସନ୍ତସନ୍ତିଆ ଭୂମି ଯୋଗୁ ପ୍ରଥମେ ଏଠାରେ ସ୍ଥାୟୀ ବସତି ସ୍ଥାପନ କରିବା କଷ୍ଟସାଧ ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଏହାର ଉପକୂଳବର୍ତ୍ତୀ ଅଞ୍ଚଳଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରଧାନ ମାଧମ ଭାବେ ଭାରତୀୟ ଉପମହାଦେଶର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳ ସହିତ ଏବଂ ଦକ୍ଷିଣପୂର୍ବ ଏସିଆ ସହିତ ସଂଯୋଗ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ତାମ୍ରଲିପ୍ତୀ ବା ତାମଲୁକ୍ ନାମକ ଏହି ଅଞ୍ଚଳର ଏକ ସାମୁଦ୍ରିକ ବନ୍ଦର ବାଣିଜ୍ୟିକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ପାଇଁ ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲା । ମହାନଦୀ ଏବଂ ଏହାର ଶାଖାନଦୀଗୁଡ଼ିକର ଅବବାହିକାକୁ ନେଇ ପୂର୍ବ ଭାରତ ସମତଳ ଅଞ୍ଚଳ ଗଠିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ଉପକୂଳବର୍ତ୍ତୀ ସମତଳ ଅଞ୍ଚଳ କୃଷି, ସଭ୍ୟତା ଓ ସଂସ୍କୃତିର ଉନ୍ନତିରେ ସହାୟକ ହୋଇଥିଲା । ଖ୍ରୀ:ପୂ: ଚତୁର୍ଥ ଶତାବ୍ଦୀ ବେଳକୁ ଏହି ଅଞ୍ଚଳ ନନ୍ଦବଂଶ ଏବଂ ମୌର୍ଯ୍ୟବଂଶ ଶାସନ କାଳରେ ଗାଙ୍ଗେୟ ସମତଳ ଅଞ୍ଚଳ ସହ ସମ୍ପର୍କ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲା । ୧୦୦୦ ଖ୍ରୀ: ଅ: ବେଳକୁ ଓଡ଼ିଶା ତା'ର ସାଂସ୍କୃତିକ ଉନ୍ନତି ଆରମ୍ଭ କଲା ।

ଆଧୁନିକ ରାଜସ୍ଥାନ ଏବଂ ଗୁଜୁରାଟ ପଶ୍ଚିମ ଭାରତୀୟ ଅଞ୍ଚଳର ଅନ୍ତର୍ଗତଥିଲେ । ଏହି ଅଞ୍ଚଳ କୃଷ୍ଣ ମୃତ୍ତିକା ପାଇଁ ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ଏଠାରେ ପ୍ରଚୁର କପା ଚାଷ କରାଯାଏ । ରାଜସ୍ଥାନର ଥର୍ ମରୁଭୂମି ତଥା ଏହାର ଆଖପାଖ ଶୁଷ୍କ ଅଞ୍ଚଳ ଗାଙ୍ଗେୟ ସମତଳ ଭୂମି ପରି ଉର୍ବର ନଥିଲା । ତେଣୁ ଏହି

ଅଞ୍ଚଳରେ କୃଷି କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ଉପଯୋଗୀ ନଥିଲା । ସେ ଯାହାହେଉ ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ଅଷ୍ଟମ ଶତାବ୍ଦୀରେ 'ପରସିଆନ୍ ହୁଇଲ୍'ବା 'ରେହଟ' ପ୍ରଣାଳୀରେ ଜଳସେଚନର ଉନ୍ନତି ହେବାରୁ ଏହି ଅଞ୍ଚଳରେ କେତେକ ବସତିସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥିଲା । ରାଜପୁତ୍‌ମାନଙ୍କର ମାତୃଭୂମି ଥିଲା ରାଜସ୍ଥାନ । ଗୁଜୁରାଟ୍‌ରେ ପ୍ରବାହିତ ସାବରମତୀ, ନର୍ମଦା, ମାହୀ ଏବଂ ତାପ୍ତୀ ନଦୀର ଉର୍ବର ଅବବାହିକା ଏହି ରାଜ୍ୟର ସମୃଦ୍ଧିରେ ସହାୟକ ହୋଇଥିଲା । ଗୁଜୁରାଟ'ର ଦୀର୍ଘ ଉପକୂଳ ବହିର୍ଦେଶ ସହିତ ବନ୍ଦର ମାଧମରେ ସଂଯୋଗ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲା । ଏହି ଅଞ୍ଚଳର ପ୍ରଧାନ ବନ୍ଦର ଥିଲା ଭୃଗକଚ୍ଛ ବା ଭାରୁକ୍ ।

2.3 THE PENINSULAR INDIA- ଭାରତର ଦକ୍ଷିଣ ଉପଦ୍ୱୀପି ଅଞ୍ଚଳ

ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟ ମାଳଭୂମି ଏବଂ ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତର ଉପକୂଳବର୍ତ୍ତୀ ଅଞ୍ଚଳକୁ ନେଇ ଭାରତର ମାଳଭୂମି ଅଞ୍ଚଳ ଗଠିତ । (ମାନଚିତ୍ର 2.2) ଏହି ଉପଦ୍ୱୀପ ବିନ୍ଧ୍ୟ ପର୍ବତର ଦକ୍ଷିଣ ଭାଗରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏହା ତିନୋଟି ମୁଖ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳରେ ବିଭକ୍ତ ଏବଂ ସେଗୁଡ଼ିକ ହେଲେ ଆଧୁନିକ ମହାରାଷ୍ଟ୍ର, ଆନ୍ଧ୍ରପ୍ରଦେଶ ଏବଂ କର୍ଣ୍ଣାଟକ । ମହାରାଷ୍ଟ୍ରର ଗୋଟିଏ ଅଂଶ ହେଲା ଉତ୍ତର-ଦକ୍ଷିଣ ମାଳଭୂମି । ଏହି ଅଞ୍ଚଳର

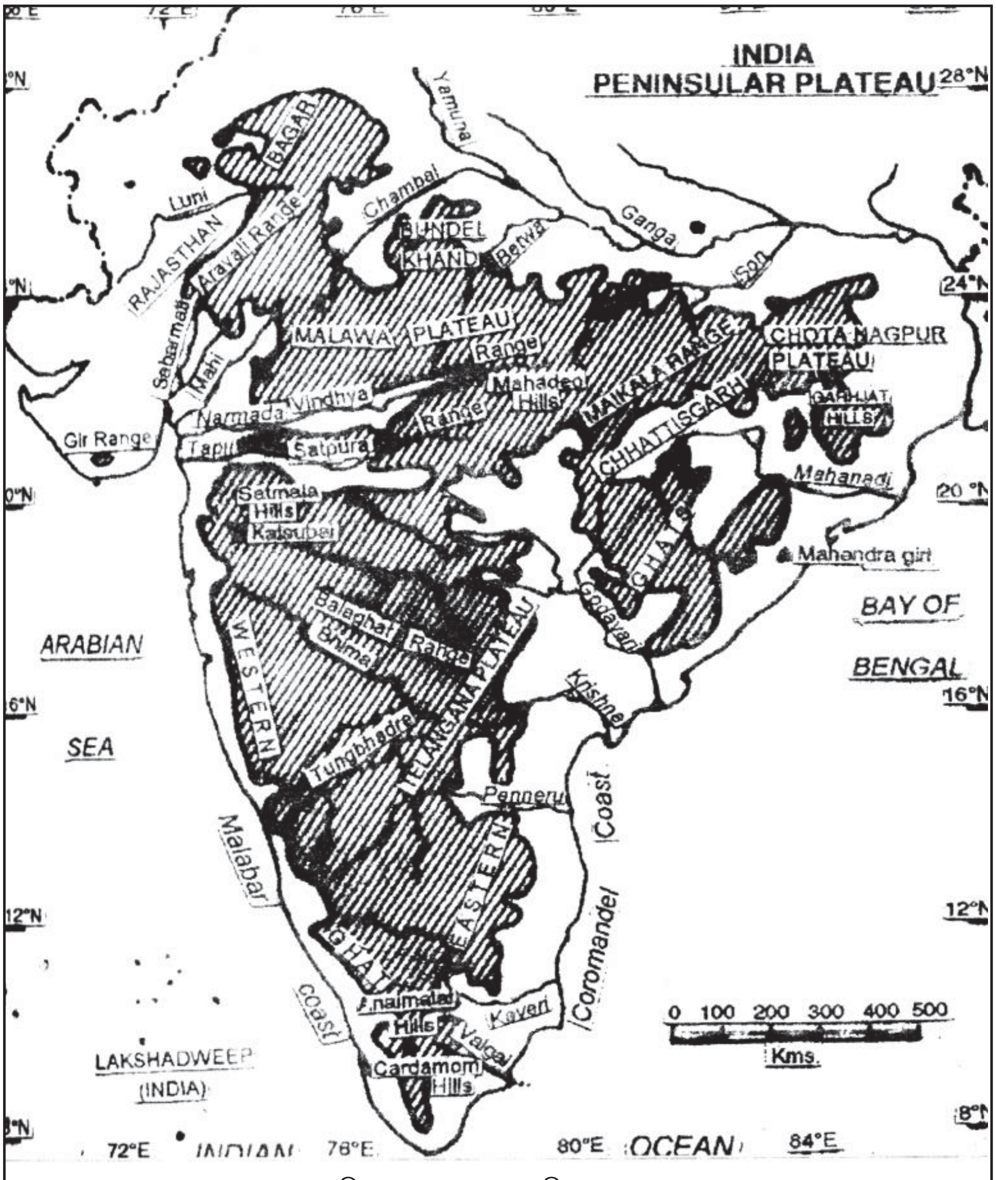

ମାନଚିତ୍ର ୨.୨ : ଭାରତର ଦକ୍ଷିଣ ଉପଦ୍ୱୀପ ଅଞ୍ଚଳ

ଟିପ୍ପଣୀ

ଆଦିମ ଅଧିବାସୀ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିବା ତାମ୍ର ଏବଂ ପ୍ରସ୍ତର ନିର୍ମିତ ଜିନିଷ ଏଠାରେ ଆବିଷ୍କୃତ ହୋଇଛି । କର୍ଣ୍ଣାଟକ ରାଜ୍ୟ ଦକ୍ଷିଣ-ପଶ୍ଚିମ ମାଳଭୂମି ଅଞ୍ଚଳର ଅନ୍ତର୍ଗତ ଅଟେ । ଏହି ଅଞ୍ଚଳରେ ଜଳ ସମେତ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ପ୍ରଚୁର ମିଳୁଥିବାରୁ ଏହା ଜନବସତି ସ୍ଥାପନ ପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ ସ୍ଥାନ ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଏହାର ଉତ୍ତରାଞ୍ଚଳ ଏପରି ନଥିଲା । ଏହି ଅଞ୍ଚଳର 'ରାଏକର ଦୋଆବ' ଅଞ୍ଚଳରେ ଧାନ ପ୍ରଚୁର ପରିମାଣରେ ଉତ୍ପାଦିତ ହେଉଥିବାରୁ ଏହାକୁ ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତର 'ରାଇସବାଉଲ୍' ବା 'ଭାତହାଣ୍ଡି' କୁହାଯାଏ । ବିଭିନ୍ନ ରାଜ୍ୟ ସେମାନଙ୍କର ଲୋଲୁପ ଦୃଷ୍ଟି ଏହି ଅଞ୍ଚଳ ଉପରେ ପକାଇଥିଲେ । ପ୍ରାକ୍ ଐତିହାସିକ ସମୟରୁ ଏଠାରେ ଜନବସତିଗୁଡ଼ିକ ଗଢ଼ି ଉଠିଥିଲା ।

ପୂର୍ବ ଘାଟ ଅଞ୍ଚଳ ଓ ପଶ୍ଚିମଘାଟ ଅଞ୍ଚଳ ମାଳଭୂମି ଅଞ୍ଚଳର ଅନ୍ତର୍ଗତ ଥିଲା । ପଶ୍ଚିମଘାଟ ସିଧା ପଶ୍ଚିମ ଉପକୂଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିସ୍ତାର ଲାଭ କରି ପୂର୍ବ ଆଡ଼କୁ ମାଳଭୂମି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପୂନର୍ବାର ଅଗ୍ରସର ହୋଇଥିଲା । ସେଗୁଡ଼ିକ ଜୁନାର, କାନ୍‌ହେରୀ ଏବଂ କାର୍ଲେ ପ୍ରଣାଳୀ ଦ୍ୱାରା ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ହୋଇଥିଲେ । ପଶ୍ଚିମ ଉପକୂଳରେ ଥିବା ବନ୍ଦର ସହିତ ଏହି ପ୍ରଣାଳୀଗୁଡ଼ିକ ବାଣିଜ୍ୟ ପଥ ରୂପେ ସଂଯୋଗ ସ୍ଥାପନ କରୁଥିଲା । ପଶ୍ଚିମଘାଟର ଦକ୍ଷିଣରେ ଥିଲା ପାଲଘାଟ ପ୍ରଣାଳୀ । ଏହି ପ୍ରଣାଳୀ ପଶ୍ଚିମଘାଟକୁ କାବେରୀ ଉପତ୍ୟକା ସହ ସଂଯୋଗ କରୁଥିଲା । ପ୍ରାଚୀନ କାଳରେ ଏହି ପ୍ରଣାଳୀ ଭାରତ ରୋମୀୟ ବାଣିଜ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୂମିକା ନିର୍ବାହ କରିଥିଲା । ପୂର୍ବଘାଟ କ୍ରମଶଃ ଉପକୂଳବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ଥାନ ସହିତ ମିଶିଯାଇଥିଲା ।

ଉପକୂଳବର୍ତ୍ତୀ ସମତଳ ଅଞ୍ଚଳର ପୂର୍ବରେ ତାମିଲନାଡୁ ଥିଲାବେଳେ ପଶ୍ଚିମରେ ଥିଲା କେରଳ । ତାମିଲନାଡୁରେ ନଦୀଗୁଡ଼ିକ କେବଳ ବର୍ଷାଋତୁରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ହୁଅନ୍ତି । ଫଳରେ ପ୍ରାରମ୍ଭରୁ ଏହି ଅଞ୍ଚଳର ଅଧିବାସୀମାନେ ଉଠାଜଳସେଚନ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରିଥାନ୍ତି । ସେ ଯାହାହେଉ, କାବେରୀ ତ୍ରିକୋଣଭୂମି ଜନବସତି ପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ ଅଞ୍ଚଳ ରୂପେ ଖ୍ୟାତିଲାଭ କରିଥିଲା । ଏହି ଅଞ୍ଚଳ ଧାନଚାଷ ପାଇଁ ସୁଯୋଗ ଦେଇଥିଲା ବେଳେ ଏଠାରେ ପ୍ରାକ୍ ଐତିହାସିକ ସମୟରେ ସଂଗମ ସଂସ୍କୃତି ଉନ୍ନତିର ଚରମସୀମାରେ ଉପନୀତ ହୋଇଥିଲା । ପ୍ରଥମ ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ଶତାବ୍ଦୀ ବେଳକୁ ଆରିକାମେଡୁ ଏବଂ କାବେରୀପଟ୍ଟନମ ବନ୍ଦର ଭାରତ-ରୋମ ବାଣିଜ୍ୟ ପାଇଁ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୂମିକା ନିଭାଇଥିଲା । ତାମିଲ ଅଞ୍ଚଳ ନିଜସ୍ୱ ଭାଷାଗତ ଓ ସାଂସ୍କୃତିକ ପରିଚୟ ବହନ କରି ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା ।

INTEXTQUESTIONS 2.1 - ପ୍ରତ୍ୟାଶିତ ପୂର୍ବଜ୍ଞାନ

1. ଭାରତୀୟ ଉପମହାଦେଶର ଉତ୍ତର-ପଶ୍ଚିମ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ଥିବା ପ୍ରଧାନ ଗିରିପଥଗୁଡ଼ିକର ନାମଲେଖ ।

____

2. ପରବର୍ତ୍ତୀ ବୈଦିକ ଯୁଗରେ କେଉଁମାନେ ଉଚ୍ଚ ଗାଙ୍ଗେୟ ସମତଳ ଅଞ୍ଚଳରେ ବସତି ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ ?

____

3. ମଧ୍ୟ ଗାଙ୍ଗେୟ ସମତଳ ଅଞ୍ଚଳରେ କେଉଁ ଦୁଇଟି ମୁଖ୍ୟ ଧର୍ମ ଜନ୍ମଲାଭ କରିଥିଲା ?

____

4. ପ୍ରାଚୀନ କାଳରୁ କେଉଁ ରାଜ୍ୟରେ ଉଠାଜଳସେଚନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଲୋକପ୍ରିୟତା ହାସଲ କରିଥିଲା ?

____

ଟିପ୍ପଣୀ

5. କାବେରୀ ତ୍ରିକୋଣ ଭୂମି କେଉଁ ଫସଲ ପାଇଁ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ?

---

6. ପ୍ରାଚୀନ କାଳରେ କେଉଁ ଦୁଇ ବିଦେଶୀଜାତି ଉତ୍ତରପଶ୍ଚିମ ପାର୍ବତ୍ୟ ଗିରିପଥ ଦେଇ ଭାରତରେ ପହଞ୍ଚିଥିଲେ ?

---

7. ଭାରତୀୟ ଉପମହାଦେଶର କେଉଁ ଅଞ୍ଚଳ 'breadbasket' 'ଖାଦ୍ୟଭଣ୍ଡାର' ରୂପେ ପରିଚିତ ?

2.4 INFLUENCE OF ENVIRONMENT- ପରିବେଶର ପ୍ରଭାବ

ଯେକୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ଏକ ସ୍ଥାୟୀବସତିର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ସେଠାକାର ପାରିପାର୍ଶ୍ୱିକ ଅବସ୍ଥା ଉପରେ ଅଧିକ ନିର୍ଭର କରିଥାଏ । ପରିବେଶ କହିଲେ ଆମ ଚତୁଃପାର୍ଶ୍ୱରେ ଥିବା ପାରିପାର୍ଶ୍ୱିକ ଅବସ୍ଥା ଯେଉଁଠାରେ ମନୁଷ୍ୟ, ପଶୁ, ପକ୍ଷୀ ଏବଂ ବୃକ୍ଷଲତା ଇତ୍ୟାଦି ରହିଥାନ୍ତି ଏବଂ ସେମାନଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ ନିର୍ବାହ କରୁଥାନ୍ତି । ପରିବେଶ ମୁଖ୍ୟତଃ ଜଳବାୟୁ, ଭୂମିରୂପ, ନଦୀ, ବୃକ୍ଷଲତା ଓ ପ୍ରାଣୀଜଗତକୁ ନେଇ ଗଠିତ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଦେଖିବା ପରିବେଶ କିପରି ପ୍ରାଚୀନ କାଳରୁ ମାନବ ଜୀବନ ଓ ଇତିହାସ ଉପରେ ପ୍ରଭାବ ବିସ୍ତାର କରିଆସିଛି ।

ଏକ ନାତିଶୀତୋଷ୍ଣ ଅଞ୍ଚଳ ଜନବସତି ଗଠନ ପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ ସ୍ଥାନ ଅଟେ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ପ୍ରାଚୀନକାଳରୁ ସିନ୍ଧୁ ଅଞ୍ଚଳରେ ଏହି ପ୍ରକାର ଜଳବାୟୁ ଦେଖାଯାଏ । ଫଳରେ ଏଠାରେ ହରପ୍ପା ସଭ୍ୟତାର ଉନ୍ମେଷ ଘଟିଥିଲା । ଏହା ମଧ୍ୟ ସହରୀ ସଭ୍ୟତାର ଉନ୍ନତି ପାଇଁ ସହାୟକ ହୋଇଥାଏ । ସେହିପରି ପ୍ରାକୃତିକ ଉପାଦାନ ଏବଂ ଉପଯୁକ୍ତ ପରିବେଶ ଯୋଗୁ ବିହାରରେ ପାଟଳୀପୁତ୍ରର ଉତ୍‌ଥାନ ସହିତ ମଗଧର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ବୃଦ୍ଧିପାଇଥିଲା । ପାଟଳୀପୁତ୍ର ଗଙ୍ଗା, ସୋନ ଏବଂ ଗଣ୍ଡକ ନଦୀମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପରିବେଷ୍ଟିତ ରହିଥିଲା । ଏହିନଦୀଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରାକୃତିକ ସୁରକ୍ଷା ଦେବା ସଂଗେ ପାଟଳୀପୁତ୍ରରେ ଆଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ ଯୋଗାଯୋଗର ମାଧ୍ୟମ ରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ଅଧିକନ୍ତୁ, ଉର୍ବର ଗାଙ୍ଗେୟ ସମତଳଭୂମି ଏକ ବିଶାଳ ଜନବସତି ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଦିଗରେ ସହାୟକ ହୋଇଥିଲା ।

କୌଣସି ଏକ ଅଞ୍ଚଳର ପରିବେଶ ସେଠାକାର ସାମର୍ଥ୍ୟକୁ ମଧ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିଥାଏ । ବଣଜଙ୍ଗଲ ମାନଙ୍କରେ କାଠ ମୂଲ୍ୟବାନ ସମ୍ପଦ ହୋଇଥିଲା ବେଳେ ସମୁଦ୍ର ଉପକୂଳବର୍ତ୍ତୀ ଅଞ୍ଚଳମାନଙ୍କରେ ସମୁଦ୍ରଜାତ ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ମୂଲ୍ୟବାନ ଅଟେ । ପାହାଡ଼ିଆ ଅଞ୍ଚଳରେ ପ୍ରସ୍ତର, ଧାତୁମିଶ୍ରିତ ପ୍ରସ୍ତର ମୂଲ୍ୟବାନ ଅଟେ । ପଥରରୁ ଧାତୁକୁ ବାହାର କରି ଆବଶ୍ୟକୀୟ ବ୍ୟବହାର୍ଯ୍ୟ ଯନ୍ତ୍ରପାତି ନିର୍ମାଣ ଦ୍ୱାରା ଜୀବନଧାରଣର ମାନ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଥିଲା । ଛୋଟନାଗପୁର ଅଞ୍ଚଳରେ ଥିବା ଲୁହାପଥର ଖଣି ମଗଧ ରାଜ୍ୟର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇଥିବାରୁ ମଗଧକୁ ଏହା ଏକ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ରାଜ୍ୟରେ ପରିଣତ କରିଥିଲା ।

ଜନବସତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଞ୍ଚଳଗୁଡ଼ିକ ପାରିପାର୍ଶ୍ୱିକ ଅବସ୍ଥା ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଭାବିତ ହେଉଥିଲା । ଏହି ଅଞ୍ଚଳ ନଦୀମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଆନୀତ ପଟୁମାଟି ଦ୍ୱାରା ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଉଥିଲା । ଏଠାକାର ଜମିର ଉର୍ବରତା ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଆବଶ୍ୟକତାଠାରୁ ଅଧିକ ଫସଲ ଆମଦାନୀରେ ସହାୟକ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ପ୍ରକାର ମାଟିରେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ଶସ୍ୟ ଚାଷ କରାଯାଉଥିଲା । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, କୃଷ୍ଣ ମୃତ୍ତିକା କପା ବା କାର୍ପାସ ଚାଷ ପାଇଁ ଉପଯୋଗୀ । ଆବଶ୍ୟକତା ଠାରୁ ଅଧିକ ଉତ୍ପାଦିତ କାର୍ପାସର ପଣ୍ୟ ବିନିମୟ ହେଉଥିଲା । ଏହାର କ୍ରମଶଃ ଉନ୍ନତି ଘଟି ବ୍ୟବସାୟ ଓ ବାଣିଜ୍ୟର ଅଭିବୃଦ୍ଧି ଘଟିଲା ।

ଟିପ୍ପଣୀ

ଯେଉଁ ଅଞ୍ଚଳରେ ସୁନାବ୍ୟା ନଦୀଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରବାହିତ, ସେଠାରେ ଅବିଚ୍ଛିନ୍ନ ଉନ୍ନତ ବାଣିଜ୍ୟ ଓ ଯୋଗାଯୋଗ ବ୍ୟବସ୍ଥା ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ । ପ୍ରାଚୀନ ଭାରତରେ ଜାତକ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଶାସ୍ତ୍ର ମାନଙ୍କର ବର୍ଣ୍ଣନା ଅନୁଯାୟୀ ନଦୀଗୁଡ଼ିକ ବାଣିଜ୍ୟ ପାଇଁ ଜଳପଥର କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲା । ସେହିପରି ସମୁଦ୍ରପଥ ଦେଇ ଦୂର ଦୂରାନ୍ତର ସ୍ଥାନ ସହିତ ବାଣିଜ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟ ହେଉଥିଲା । ଏହି ପ୍ରରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ ଗିରିପଥଗୁଡ଼ିକର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ରହିଥିଲା । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ପାଲଘାଟ ଗିରିପଥ ପୂର୍ବ ଉପକୂଳ ଓ ପଶ୍ଚିମ ଉପକୂଳକୁ ସଂଯୋଗ କରୁଥିଲା ଏବଂ ଭାରତ ରୋମୀୟ ବାଣିଜ୍ୟ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ଉନ୍ନତି ପାଇଁ ସହାୟକ ହୋଇଥିଲା । ଏଥିରେ ଆମେ ଦେଖିବାକୁ ପାଉ ଯେ ପ୍ରାକୃତିକ ଉପାଦାନ ଏବଂ ପରିବେଶ କୌଣସି ଅଞ୍ଚଳର ଇତିହାସ ଲେଖିବା ପାଇଁ ଆମକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥାଏ । ଭାରତୀୟ ଉପମହାଦେଶର ବିଭିନ୍ନତା ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଜନକ ଭାବେ ଅସମାନ ଐତିହାସିକ ସ୍ୱରୂପ ଉପସ୍ଥାପିତ କରିଥାଏ । ପ୍ରାକୃତିକ ସମ୍ପଦ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଞ୍ଚଳଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରାଧାନ୍ୟଲାଭ କରିଥିବା ବେଳେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରଗତି କରି ପାରି ନଥିଲା । ମୁଖ୍ୟତଃ ଏହା ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିବା କଥା ଯେ ଜନବସତି ସ୍ଥାପନ ଏବଂ ଜୀବନ ଧାରଣର ମାନ ସେଠାକାର ପ୍ରାକୃତିକ ସମ୍ପଦର ବିନିଯୋଗ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରିଥାଏ ଏବଂ ପରେ ଏହା ଉକ୍ତ ଅଞ୍ଚଳର ପ୍ରାଦୌକିକ ବିକାଶ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରିଥାଏ ।

INTEXTQUESTIONS 2.2 - ପ୍ରତ୍ୟାଶିତ ପୂର୍ବଜ୍ଞାନ

1. ଯେଉଁନଦୀଗୁଡ଼ିକ ପାଟଳୀପୁତ୍ର (ଆଧୁନିକ ପାଟଣା)କୁ ପ୍ରାକୃତିକ ସୁରକ୍ଷା ପ୍ରଦାନ କରୁଥିଲା, ସେଗୁଡ଼ିକର ନାମଲେଖ ।

   ____

2. କେଉଁ ଅଞ୍ଚଳ ମଗଧକୁ ଲୁହାପଥର ଓ କାଠ ଯୋଗାଉ ଥିଲା ?

   ____

3. କେଉଁ ପ୍ରକାର ମୃତ୍ତିକା କପାଚାଷ ପାଇଁ ଉପଯୋଗୀ ? (କୃଷ୍ଣ / ଲୋହିତ / ବାଲୁକା)

   ____

4. କେଉଁ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଗିରିପଥ ପୂର୍ବଉପକୂଳ ଓ ପଶ୍ଚିମ ଉପକୂଳକୁ ସଂଯୋଗ କରୁଥିଲା ?

   ____

2.5 PREHISTORIC CULTURES- ପ୍ରାକ୍ ଐତିହାସିକ ସଂସ୍କୃତି

ପ୍ରାକ୍ ଐତିହାସିକ ଯୁଗ କହିଲେ ସୁଦୀର୍ଘ ପ୍ରାଚୀନ ସମୟକୁ ବୁଝାଏ । ଏହିଯୁଗ ବିଷୟରେ ଜାଣିବା ପାଇଁ ଆମେ କୌଣସି ଲିଖିତ ଉପାଦାନ ପାଉନାହିଁ । ପ୍ରତ୍ନତାତ୍ତ୍ୱିକ ଖନନ ଫଳରେ ଆବିଷ୍କୃତ ବିଭିନ୍ନ ପଦାର୍ଥକୁ ଆଧାର କରି ସେ ସମୟର ସାଂସ୍କୃତିକ ବିକାଶ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଆମେ ଜ୍ଞାନ ଆହରଣ କରିଥାଉ । ଏହି ସମୟର ପ୍ରଥମମାନବ ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ କରିବା ପାଇଁ ପଥରରେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ଓ ବ୍ୟବହାର୍ଯ୍ୟ ବସ୍ତୁ ତିଆରି କରିଥିଲା, ଯାହା ଏହି ଅଞ୍ଚଳରୁ ଖନନ ସମୟରେ ଆବିଷ୍କୃତ ହୋଇଛି । ମନୁଷ୍ୟ ତା'ର କ୍ଷୁଧା ନିବାରଣ କରିବା ପାଇଁ ଏହି ପ୍ରସ୍ତର ନିର୍ମିତ ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ସାହାଯ୍ୟରେ ଶିକାର କରି ଖାଦ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ କରୁଥିଲା । ଯେହେତୁ ଆଦିମାନବ ପ୍ରସ୍ତର ତିଆରି ହାତ ହତିଆର ବ୍ୟବହାର କରୁଥିଲା, ସେଥିପାଇଁ ଏହି ସମୟକୁ ପୁରାତନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗ କୁହାଯାଏ । ଏହି ଅଧ୍ୟାୟରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ଦେଖିବାକୁ ପାଇବା ମନୁଷ୍ୟର କ୍ରମବିକାଶ । ମନୁଷ୍ୟ ପ୍ରଥମେ ଶିକାରୀ, ତା'ପରେ ଖାଦ୍ୟ ସଂଗ୍ରହକାରୀ ଏବଂ ଶେଷରେ ଖାଦ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନକାରୀର ଭୂମିକାରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଛି । ଏହି ପରିବର୍ତ୍ତନ ହଠାତ୍ ସଂଘଠିତ ହୋଇନଥିଲା । ଏଥି ପାଇଁ ହଜାର ହଜାର ବର୍ଷ ଲାଗିଥିଲା । ମାନବର ଉତ୍ଥାନ ପାଇଁ ଆବିଷ୍କୃତ ହାତ ହତିଆର ଓ ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ରକୁ ଭିତ୍ତିକରି ପ୍ରାକ୍ ଐତିହାସିକ ଯୁଗକୁ କେତେକ

ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଇଛି । ସେଗୁଡ଼ିକ ହେଲା, ପାଲିଓଲିଥିକ୍ ଏଜ୍ ବା ପୁରାତନ ପ୍ରସ୍ତରଯୁଗ, ମେସୋଲିଥିକ୍ ଏଜ୍ ବା ମଧ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତରଯୁଗ ଏବଂ ନିଓଲିଥିକ୍ ଏଜ୍ ବା ନୂତନ ପ୍ରସ୍ତରଯୁଗ ।

2.6 THE PALAEOLITHIC CULTURES- ପୁରାତନ ପ୍ରସ୍ତରଯୁଗର ସଂସ୍କୃତି

ପାଲିଓଲିଥିକ୍ ଶବ୍ଦଟି ଗ୍ରୀକ୍ ଶବ୍ଦରୁ ଉଦ୍ଭୃତ । ଗ୍ରୀକ୍ ଶବ୍ଦ 'ପାଲିଓ' ଅର୍ଥ ପୁରୁଣା ବା ପୁରାତନ ଏବଂ 'ଲିଥିକ୍' ଅର୍ଥ ହେଉଛି ପ୍ରସ୍ତର । ତେଣୁ ପାଲିଓଲିଥିକ୍ ଯୁଗ କହିଲେ ପୁରାତନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗକୁ ବୁଝାଏ । ପ୍ରତ୍ନତତ୍ତ୍ୱବିତ୍‌ମାନେ ଏହି ସଂସ୍କୃତିର ସମୟକୁ ପ୍ଲେଇଷ୍ଟୋସେନ୍ ଯୁଗ (Pleistocene period)ର ସମୟ ସହିତ ତୁଳନାକରି କହିଛନ୍ତି ଯେ ଏହା ଥିଲା ଦୁଇଶହ ହଜାର ବର୍ଷ ତଳର କଥା । ଏହି ଯୁଗରେ ପୃଥିବୀର ଉପରଅଂଶ ବରଫାବୃତ୍ତ ରହୁଥିଲା । ଏପରି ଥଣ୍ଡାପାଗ ରହୁଥିଲା ଯେ ମନୁଷ୍ୟ, ଜୀବଜନ୍ତୁ, ବୃକ୍ଷଲତା ବଞ୍ଚିବା ସମ୍ଭବ ନଥିଲା । କିନ୍ତୁ କର୍କଟକ୍ରାନ୍ତି ଅଞ୍ଚଳରେ ବରଫ ତରଳୁଥିଲା ତେଣୁ ପ୍ରଥମ ମନୁଷ୍ୟ ବଞ୍ଚିପାରିଲା ସେହି ସ୍ଥାନରେ ।

ଆଦିମ ମନୁଷ୍ୟ କେବଳ ପାହାଡ଼ିଆ ଅଞ୍ଚଳରେ ବାସକଲା କାରଣ ସେହିସ୍ଥାନ ପଥରରେ ବିଭିନ୍ନ ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ନିର୍ମାଣ କରି ଶିକାର ପାଇଁ ଏବଂ ନିଜର ସୁରକ୍ଷା ପାଇଁ ବ୍ୟବହାର କଲା । ଏହି ପ୍ରସ୍ତର ନିର୍ମିତ ଉପକରଣଗୁଡ଼ିକ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ଥିଲା । ସେମାନେ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିବା ପରିବର୍ତ୍ତୀତ ବାଲୁକା ପଥର ଭାରତର ବିଭିନ୍ନ ପାହାଡ଼ିଆ ଅଞ୍ଚଳରେ ଏବଂ ବାସାଲ୍ଟ ନାମକ ଚୁମ୍ବକୀୟ ପଥର ମହାରାଷ୍ଟ୍ର ଅଞ୍ଚଳରେ ଏବଂ ଚୂନପଥର କର୍ଣ୍ଣାଟକ ଅଞ୍ଚଳରେ ମିଳୁଥିଲା । ଏହି ପ୍ରସ୍ତର ନିର୍ମିତ ହାତ ହତିଆର ନିର୍ମାଣର କ୍ରମ ବିକାଶକୁ କି ଭିତ୍ତିକରି ପୁରାତନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗର ସଂସ୍କୃତିକୁ ୩ ଗୋଟି ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଇଛି । ସେଗୁଡ଼ିକ ହେଲା- (i) ଆଦ୍ୟ ପ୍ରାଚୀନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗ, (ii) ମଧ୍ୟପ୍ରାଚୀନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗ, (iii) ଉତ୍ତର ପ୍ରାଚୀନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗ । ଏହି ପର୍ଯ୍ୟାୟ ଦୀର୍ଘ ସମୟ ଧରି ଚାଲିଥିଲା । ଏହି ପର୍ଯ୍ୟାୟ ପ୍ରାୟ ଖ୍ରୀ: ପୂ: ୫,୦୦,୦୦୦ରୁ ଖ୍ରୀ: ପୂ: ୧୦,୦୦୦ ଖ୍ରୀ: ପୂ: ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗତି କରିଥିଲା ।

(a) TOOLS OF PALAEOLITHIC PERIOD- ପୁରାତନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗର ହାତ ହତିଆର

ପ୍ରାଚୀନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗର ପ୍ରଥମ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ବ୍ୟବହୃତ ହାତ ହତିଆରଗୁଡ଼ିକ ଥିଲା କୁରାଢ଼ି, ଫାର୍ଶା ଏବଂ କଟୁରୀ । (ଚିତ୍ର 2.1) । ସେଗୁଡ଼ିକୁ ମାଂସ କଟା ହାତ ହତିଆର କୁହାଯାଉଥିଲା । ଏଗୁଡ଼ିକ ଓଜନିଆ ଏବଂ ଖଦ ଖଦଡ଼ିଆଥିଲା । ଏହାର ଦୁଇପାର୍ଶ୍ୱକୁ ଘଷାଯାଇ ପଥରରୁ ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ତିଆରି ହେଉଥିଲା । କ୍ରମଶଃ ତୀକ୍ଷଣ ଓ କମ୍ ଓଜନର ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ତିଆରି ହେଲା ।

ମଧ୍ୟ ପ୍ରାଚୀନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗରେ ମୁଖ୍ୟ ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ଗୁଡ଼ିକ ଧାରୁଆ ଓ ଚେପ୍ଟା ଥିଲା । (ଚିତ୍ର 2.2) । ଉତ୍ତର ପ୍ରାଚୀନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗର ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ରଗୁଡ଼ିକ ଥିଲା ମୁଖ୍ୟତଃ କଟୁରୀ ଏବଂ ଫାଉଡ଼ା ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ସଂକ୍ଷେପରେ ଉପର ବର୍ଣ୍ଣିତ ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ରଗୁଡ଼ିକ ଉପରେ ଆଲୋଚନା କରିବା । ହାତ କୁରାଢ଼ିର ମୂଳ ଓସାରିଆ ଥିବା ଅଗ୍ରଭାଗ ସରୁଥିଲା । ଏଗୁଡ଼ିକ ଗଛ କାଟିବା ଏବଂ ମୂଳକୁ ଖୋଳି ବାହାର କରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିଲା । କଟୁରୀର ଦୁଇପାର୍ଶ୍ୱରେ ଧାର ରହିଥିଲା । ଏଗୁଡ଼ିକ

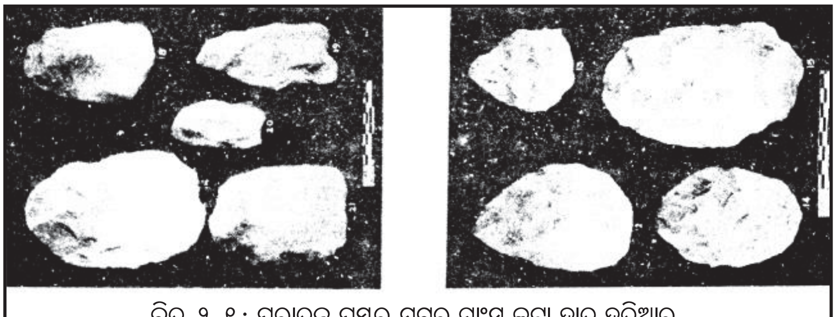

ଚିତ୍ର ୨.୧ : ପୁରାତନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗର ମାଂସ କଟା ହାତ ହତିଆର

ଟିପ୍ପଣୀ

ଚିତ୍ର ୨.୨: ପୁରାତନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗର ମାଂସ କଟା ହାତ ହତିଆର

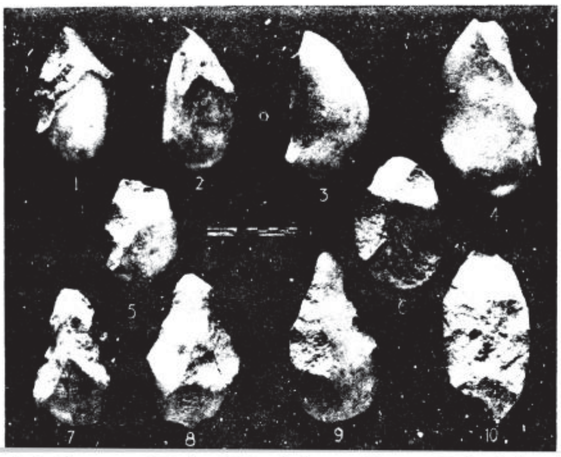

ଚିତ୍ର ୨.୩: ପୁରାତନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗର ମାଂସ କଟା ହାତ ହତିଆର

ଗଛର ଡାଳ କାଟିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିଲା । ବରିନ୍‌ଗୁଡ଼ିକ ଧାରୁଆ କରଡ଼ପରି ଥିଲା । ନରମ ପ୍ରଥର, ଅସ୍ଥିଗୁଡ଼ିକୁ ଏହି ଅସ୍ତ୍ର ସାହାଯ୍ୟରେ ଖୋଳା ଯାଇପାରୁଥିଲା । ବାଲୁକା ପ୍ରସ୍ତରରେ ତିଆରି ଧାରୁଆ ଅସ୍ତ୍ର ସାହାଯ୍ୟରେ ଗଛର ବକଳ ଏବଂ ପଶୁମାନଙ୍କ ଚମଡ଼ା ଉତରାଯାଉଥିଲା ।

(b) GEOGRAPHICAL DISTRIBUTION OF THE PALAEOLITHIE SITES

ପୁରାତନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗର ଭୌଗଳିକ ଅବସ୍ଥା

ପୁରାତନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗର ଭୌଗଳିକ ଅବସ୍ଥାକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କଲେ ଜଣାଯାଏ ଯେ ଏହା ଭାରତୀୟ ଉପମହାଦେଶର ଚାରିଆଡ଼େ ଏହି ସଂସ୍କୃତି ବିସ୍ତାର ଲାଭ କରିଥିଲା । (ମାନଚିତ୍ର 2.3) । ଉତ୍ତରରେ କାଶ୍ମୀର ଉପତ୍ୟକା ଏବଂ ରାଓଲପିଣ୍ଡିର ସୋହନ ଉପତ୍ୟକା (ବର୍ତ୍ତମାନ ପାକିସ୍ତାନ)ରୁ ପୁରାତନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗର ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ମିଳିଅଛି । ରାଜସ୍ଥାନରେ ଲୁଣିନଦୀ ନିକଟରୁ ପୁରାତନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗର ହାତ ହତିଆର ମିଳିଅଛି । ପଶ୍ଚିମ ଭାରତର ଗୁଜୁରାଟ ଅଞ୍ଚଳରେ ପ୍ରବାହିତ ସାବରମତୀ ଓ ମାହୀ ନଦୀ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କର ଶାଖାନଦୀ ଅଞ୍ଚଳରୁ ପୁରାତନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗର ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ମିଳିଅଛି । ଏହି ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ ମହାରାଷ୍ଟ୍ରର ପ୍ରଧାନ ଅଞ୍ଚଳଗୁଡ଼ିକ ହେଲା, ଗୋଦାବରୀ ନଦୀର ଶାଖା ନଦୀ କୂଳରେ ଥିବା ନେଭସ ନାମକ ସ୍ଥାନ ଏବଂ ତାପ୍ତୀ ନଦୀ କୂଳରେ ପାଣ୍ଟେନାମକ ସ୍ଥାନ । ପୁରାତନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ମଧ୍ୟଯୁଗ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହି ପ୍ରକାର ହାତ ହତିଆର ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶର ଭୋପାଳ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଭିମ୍‌ବେଟ୍‌କା (Bhimbetka) ଏବଂ ହୋସଙ୍ଗାବାଦ ଜିଲ୍ଲାର ଆଦମଗଡ଼ ଅଞ୍ଚଳରୁ ପ୍ରଚୁର ପରିମାଣରେ ମିଳିଥିଲା ।

ଟିପ୍ପଣୀ

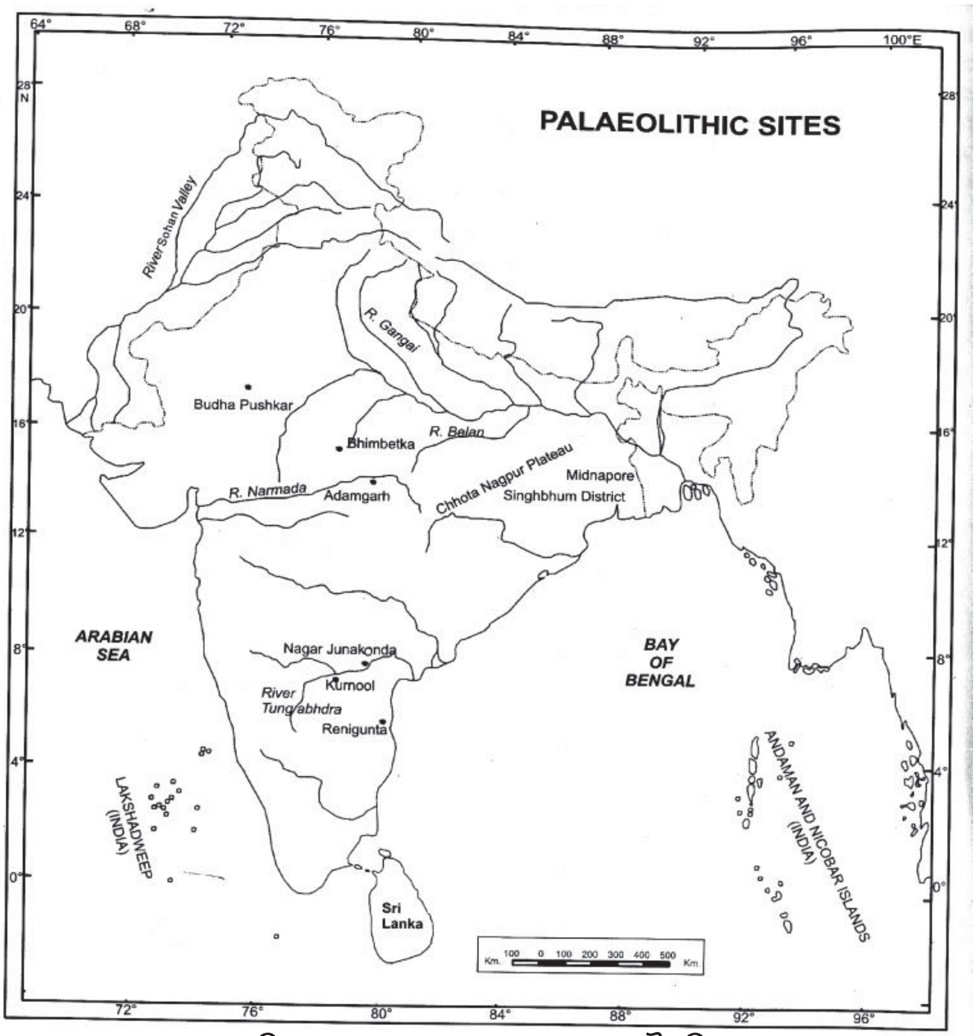

ମାନଚିତ୍ର ୨.୩: ପୁରାତନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗର ଭୌଗଳିକ ଅବସ୍ଥା

ଉତ୍ତରପ୍ରଦେଶରେ ଆଲ୍ଲାବାଦ ଠାରୁ ବାରାଣାସୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିସ୍ତୃତ ବେଲାନ୍ ଉପତ୍ୟକା ଏଥିପାଇଁ ଥିଲା ଏକ ମୁଖ୍ୟସ୍ଥାନ । ଏଠାରେ ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନ ଭାବରେ ପୁରାତନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗରୁ ଜନ ବସତିପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଥାନର ସଂଧାନମିଳିଅଛି । ପ୍ରାକ୍ ଐତିହାସିକ ଉପକରଣମାନ ଭାରତର ପୂର୍ବରେ ଥିବା ଆସାମ ଏବଂ ତା'ର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଅଞ୍ଚଳ ମେଘାଳୟର ଗାରୋ ପର୍ବତମାଳା ଅଞ୍ଚଳରେ ମିଳିଅଛି । ପୁରାତନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗର ହାତ ହତିଆରଗୁଡ଼ିକ ବଂଗ, ଓଡ଼ିଶା ଏବଂ ବିହାର ଅଞ୍ଚଳରେ ମିଳିଅଛି । ସେହିପରି ଆନ୍ଧ୍ରପ୍ରଦେଶ ଏବଂ କର୍ଣ୍ଣାଟକ ଅଞ୍ଚଳରୁ ପୁରାତନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗର ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ମିଳିଥିବାର ସୂଚନା ମିଳେ । ତାମିଲନାଡୁରେ ଛିଙ୍ଗଲ୍‌ପୁଟ ଅଞ୍ଚଳରେ ଥିବା ଅତିରାମ୍ପିକମ୍ ନାମକ ସ୍ଥାନରେ ମଧ ଅନୁରୂପ ଉପକରଣ ମିଳିଥିଲା । ପୁରାତନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗର ସଂସ୍କୃତି କେବଳ ପଶୁଶିକାର ଓ ଫଳମୂଳ ସଂଗ୍ରହ ପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକ ସାମଗ୍ରୀକୁ ଆଧାର କରି ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା । ଅନ୍ୟ ଅର୍ଥରେ କୁହାଯାଇପାରେ ଯେ ମନୁଷ୍ୟ ସର୍ବପ୍ରଥମେ ଶିକାର କରି ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ କରୁଥିଲା ଏବଂ ଫଳମୂଳ ସଂଗ୍ରହ କରି କ୍ଷୁଧା ନିବାରଣ କରୁଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଏଗୁଡ଼ିକ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନରେ ସବୁବେଳେ ମିଳୁନଥିବାରୁ ସେ ସ୍ଥାୟୀବସତି ସ୍ଥାପନ କରି ନପାରି ଯାଯାବର ଜୀବନ ଅତିବାହିତ କରୁଥିଲା ।

ଉପରୋକ୍ତ ଆଲୋଚନାକୁ ଭିତ୍ତିକରି, ଆମେ ଏହି ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ଉପନୀତ ହେଲେ ଯେ ପୁରାତନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗର ସଂସ୍କୃତି ଭାରତୀୟ ଉପମହାଦେଶର ଚାରିଆଡ଼କୁ ବ୍ୟାପୀଯାଇଥିଲା । ଏହି ସମୟରେ ହାତ ହତିଆରକୁ ଅନୁଧାନ କଲେ ଜଣାଯାଏ ଯେ ଏହି ସଂସ୍କୃତି କ୍ରମାନୁସାରେ ବିକାଶ ଲାଭ କରିଛି ।

ଟିପ୍ପଣୀ

(b) SUBSISTENCE PATTERN - ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ ପ୍ରଣାଳୀ

ପୁରାତନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗର ଅଧିବାସୀମାନେ ତାଙ୍କର ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ ପାଇଁ ପଶୁପକ୍ଷୀ ଶିକାର ଏବଂ ଫଳମୂଳ ସଂଗ୍ରହ କରୁଥିଲେ । ସେମାନେ ଯାଯାବର ଜୀବନ ଅତିବାହିତ କରୁଥିଲେ । ସେମାନେ ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନରୁ ପଶୁସମ୍ପଦ ସରିଗଲା ପରେ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନକୁ ଚାଲିଯାଉଥିଲେ ।

INTEXTQUESTIONS 2.3 - ପ୍ରତ୍ୟାଶିତ ପୂର୍ବଜ୍ଞାନ

1. ପୁରାତନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗରେ ମନୁଷ୍ୟର ମୁଖ୍ୟ ଜୀବିକା ଦୁଇଟି କ'ଣ ?

   ____

2. କେଉଁ କେଉଁ ଆବଶ୍ୟକତାକୁ ପୂରଣ କରିବା ପାଇଁ ମନୁଷ୍ୟ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ହାତ ହତିଆର ପଥରରେ ତିଆରି କରୁଥିଲା ?

   ____

3. ମଧ୍ୟପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗର କେତେକ ମୁଖ୍ୟ ହାତ ହତିଆରର ନାମଲେଖ ।

   (a)____________ (b) ____________(c) ____________

2.7 THE MESOLITHIC CULTURES - ସାହିତ୍ୟିକ

'ମେସୋଲିଥିକ୍' ଶବ୍ଦଟି 'ମେସେ' (meso) ଏବଂ ଲିଥିକ୍ (lithic) ପରି ଦୁଇଟି ଶବ୍ଦର ମିଶ୍ରଣରେ ସଂଘଠିତ ହୋଇଛି । ଗ୍ରୀକ୍ ଭାଷାରେ 'ମେସୋ' ଅର୍ଥ ହେଲା ମଧ ବା ମଝି (middle) ଏବଂ ଲିଥିକ୍ ଅର୍ଥ ହେଲା ପ୍ରସ୍ତର (stone) । ତେଣୁ 'ମେସୋଲିଥିକ' ଯୁଗ କହିଲେ ମଧ୍ୟଯୁଗୀୟ ପ୍ରାଚୀନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗକୁ ବୁଝାଇଥାଏ । ଏହା ହେଉଛି ପୁରାତନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗ ଏବଂ ନୂତନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗର ମଝି ସମୟ । ପ୍ରତ୍ନତତ୍ତ୍ୱଖନନକୁ ଆଧାର କରି ଭାରତରେ ମଧ୍ୟଯୁଗୀୟ ପ୍ରାଚୀନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗର ସମୟକୁ ଆନୁମାନିକ ଖ୍ରୀ:ପୂ: ୧୦,୦୦୦ ବୋଲି ଧରିନିଆଯାଇଛି ।

ଏହି ସମୟରେ ଉତ୍ତାପରେ ସାମାନ୍ୟ ବୃଦ୍ଧି ହେଲା । ଫଳରେ ଜଳବାୟୁରେ ଉଷ୍ଣତା ଦେଖାଗଲା । ପୁନଶ୍ଚ ଏହି ଉତ୍ତାପ ବୃଦ୍ଧି ଯୋଗୁ ବରଫ ତରଳିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଫଳରେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ବୃକ୍ଷ, ଲତା ଓ ଜୀବଯନ୍ତୁଙ୍କର ଆବିର୍ଭାବ ହେଲା । ଯଦିଓ ମନୁଷ୍ୟ ଏହି ସମୟରେ ଶିକାର କରି ଏବଂ ଫଳମୂଳ ସଂଗ୍ରହ କରି ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ କରୁଥିଲା । ସେ ମାଛ ଧରିବାକୁ ଏବଂ କିଛି ପଶୁପାଳନ କରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲା । ଏହି ସମୟରେ ମନୁଷ୍ୟ ଏସବୁ କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ଛୋଟ ଛୋଟ ପ୍ରସ୍ତର ଖଣ୍ଡ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିଲା । ଏହାକୁ 'ମାଇକ୍ରୋଲିଥ୍ସ୍' କୁହାଯାଏ । ଭୋପାଳ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଭୀମବଟକା ଠାରୁ ଆବିଷ୍କୃତ ଚିତ୍ରିତ ପ୍ରସ୍ତର ସେ ସମୟର ଅଧିବାସୀମାନଙ୍କର ଚିତ୍ରକଳା ପ୍ରତି ଅନୁରାଗର ସୂଚନା ଦିଏ ।

(a) TOOLS OF THE MESOLITHIC PERIOD
ମଧ୍ୟଯୁଗୀୟ ପ୍ରାଚୀନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗର ହାତ ହତିଆର

ମଧ୍ୟଯୁଗୀୟ ପ୍ରାଚୀନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗରେ ବ୍ୟବହୃତ ହାତ ହତିଆର ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଛୋଟ ଆକାରର ଥିଲା । ଏହା ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ଥିଲା ଏବଂ ଏଗୁଡ଼ିକର ଲମ୍ବ ୧ ସେଣ୍ଟିମିଟରରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ୮ ସେଣ୍ଟିମିଟର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଥିଲା । ଏଗୁଡ଼ିକ ସାଧାରଣତଃ ଚେପ୍‌ଟା ପଥରରୁ ତିଆରି ହେଉଥିଲା । (ଚିତ୍ର 2.4) । କେତେଗୁଡ଼ିଏ ହାତ ହତିଆର ଜ୍ୟାମିତିକ ଚିତ୍ର ତ୍ରିଭୂଜ, ଲନେଟ୍‌ସ୍ ଏବଂ ଟ୍ରାପିଜିୟମ୍ ପରିଥିଲା । ଏହି ହାତ ହତିଆରଗୁଡ଼ିକ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ସହିତ ବାନ୍ଧି ଦିଆଯାଉଥିଲା କିମ୍ବା ଖଞ୍ଜି ଦିଆଯାଇ ଧନୁତୀର କିମ୍ବା ତେଣ୍ଟା ପରି କରାଯାଉଥିଲା ।

ଟିପ୍ପଣୀ

(b) GEOGRAPHICAL DISTRIBUTION OF THE MESOLITHIC SITES
ମଧ୍ୟଯୁଗୀୟ ପ୍ରାଚୀନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗର ଭୌଗଳିକ ଅବସ୍ଥିତି

ମଧ୍ୟଯୁଗୀୟ ପ୍ରାଚୀନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗର ଭୌଗଳିକ ଅବସ୍ଥିତିକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କଲେ ଜଣାଯାଏ ଯେ ଏହି ସଂସ୍କୃତି ଭାରତୀୟ ଉପମହାଦେଶର ପୂର୍ବରୁ ପଶ୍ଚିମ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏବଂ ଉତ୍ତରରୁ ଦକ୍ଷିଣ ଦିଗ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିସ୍ତୃତ ଥିଲା । ଏହି ସଂସ୍କୃତିର ପ୍ରଧାନ ସ୍ଥାନଗୁଡ଼ିକ ହେଲା ଗୁଜୁରାଟର ମେହାସନ ଜିଲ୍ଲାର ଲଂଘନାଜ, ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ ଅନ୍ତର୍ଗତ ଭୋପାଳ ନିକଟସ୍ଥ ଭୀମବେଟକା, ଉତ୍ତରପ୍ରଦେଶର ଆଲ୍ଲାହାବାଦ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ବେଲାନ୍ ଉପତ୍ୟାକା ଅଞ୍ଚଳର ଚୋପାନିମାଣ୍ଡୋ, ପଶ୍ଚିମବଙ୍ଗର ବର୍ଦ୍ଧମାନ ଜିଲ୍ଲା ଅନ୍ତର୍ଗତ ବୀରଭାନପୁର, କର୍ଣ୍ଣାଟକର ବେଲ୍ଲାରୀ ଜିଲ୍ଲାର ସଙ୍ଗନାକାଲୁ ଏବଂ ତାମିଲନାଡୁର ଦକ୍ଷିଣ ଭାଗରେ ଅବସ୍ଥିତ ଟୁଟିକୋରିନ୍ ।

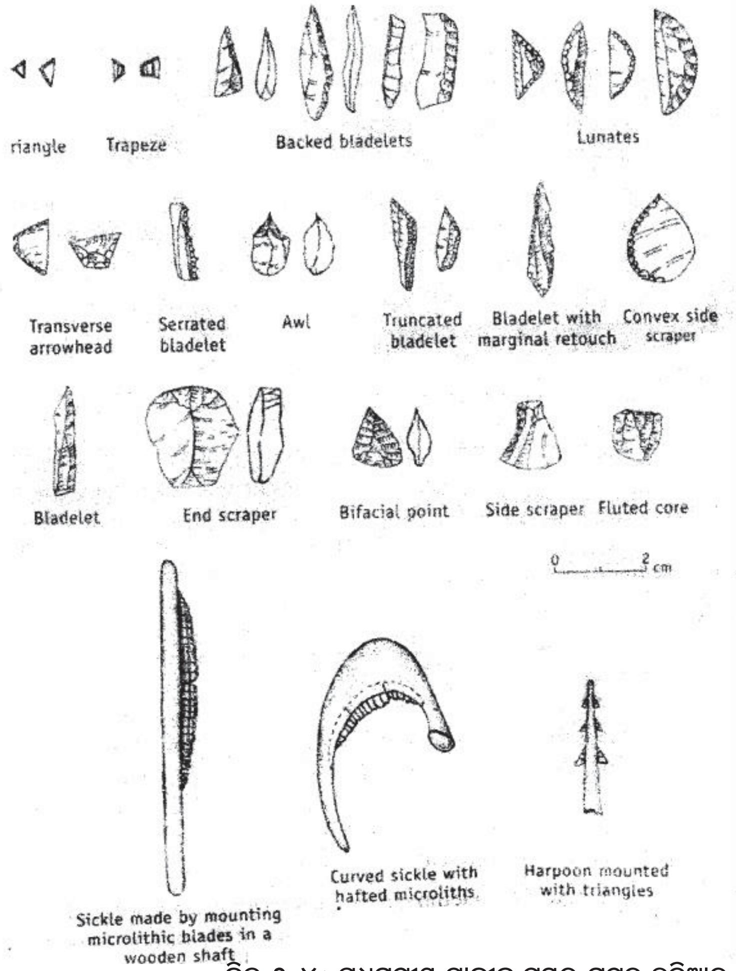

ଚିତ୍ର ୨.୪: ମଧ୍ୟଯୁଗୀୟ ପ୍ରାଚୀନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗର ହତିଆର

(c) SUBSISTENCE PATTERN - ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ ପ୍ରଣାଳୀ

ପ୍ରାଚୀନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗପରି ମଧ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗରେ ମଧ ଶିକାର ଏବଂ ଖାଦ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ ମୁଖ୍ୟ ଜୀବିକା ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଏହି ସମୟରେ ଏକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଶିକାର କ୍ଷେତ୍ରରେ ଦେଖାଯାଇଥିଲା । ଏହି ଯୁଗରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ପଶୁ ଶିକାର କରିବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ଧନୁ ଏବଂ ତୀର ସାହାଯ୍ୟରେ ଛୋଟ ଛୋଟ ପଶୁମାନଙ୍କୁ ଶିକାର କରାଗଲା । ଏଥି ସହିତ ମାଛଧରିବା ଏବଂ ପକ୍ଷୀ ଶିକାର କରିବା ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ପାଇଲା । ଯେଉଁ ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ଏହି ସଂସ୍କୃତି ଦେଖାଯାଇଥିଲା, ସେହି ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରୁ ଗାଈ, ମେଣ୍ଢା, ଛେଳି, ମଇଁଷି, ଘୁଷୁରି, ମୂଷା, କୁକୁର, କୋକିଶିଆଳୀ, ଏଣ୍ଡୁଅ, ଝିଟିପିଟି ପ୍ରଭୃତି ପଶୁପକ୍ଷୀଙ୍କର ଅସ୍ଥି ମିଳିଅଛି ।

INTEXTQUESTIONS 2.4 - ପ୍ରତ୍ୟାଶିତ ପୂର୍ବଜ୍ଞାନ

1. ମଧ୍ୟ ପ୍ରାଚୀନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗର ହାତ ହତିଆରଗୁଡ଼ିକୁ କ'ଣ କୁହାଯାଏ ?

____

2. ମଧ୍ୟ ପ୍ରାଚୀନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗରେ ନିର୍ମିତ କେତେକ ହାତ ହତିଆରର ନାମ ଲେଖ ?

____

3. ମଧ୍ୟ ପ୍ରାଚୀନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗର ସଂସ୍କୃତି ଗଢ଼ିଉଠିଥିବା ଦୁଇଟି ସ୍ଥାନର ନାମଲେଖ ?

____

2.8 THE NEOLITHIC CULTURES AND THE ADVENT OF FOOD PRODUCTION- ନୂତନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗର ସଂସ୍କୃତି ଏବଂ ଖାଦ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନର ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ପର୍ଯ୍ୟାୟ

ପ୍ରାଗ ଐତିହାସିକ ଯୁଗର ଅନ୍ତିମ ପର୍ଯ୍ୟାୟକୁ ନୂତନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗ ବା ନିଓଲିଥିକ୍ ଯୁଗ କୁହାଯାଏ । ପ୍ରାଗ ଐତିହାସିକ ନିଓଲିଥିକ୍ ଶବ୍ଦଟି ମୂଳ ଗ୍ରୀକ୍ ଶବ୍ଦ 'ନିଓ' ଅର୍ଥାତ୍ ନୂଆ ଏବଂ 'ଲିଥିକ୍' ଅର୍ଥ ପ୍ରସ୍ତର ବା ପଥର । ତେଣୁ 'ନିଓଲିଥିକ୍ ଏଜ୍' କହିଲେ ମାନବ ସଂସ୍କୃତିର 'ନୂତନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗ'କୁ ବୁଝାଏ । ଭାରତୀୟ ଉପମହାଦେଶରେ ଏହି ସଂସ୍କୃତିର ସମୟସୀମା ଖ୍ରୀ: ପୂ: ୮୦୦୦ ବୋଲି ଧାର୍ଯ୍ୟ କରାଯାଇଛି । 'ନିଓଲିଥିକ୍' ଶବ୍ଦଟିର ଅବତାରଣା ଜନ୍ ଲବୋକ୍ କରିଛନ୍ତି । ଏହି ଯୁଗର ମୁଖ୍ୟ ଲକ୍ଷଣ ଗୁଡ଼ିକ ହେଲା ନୂଆ ଭୂମିଗୁଡ଼ିକର ବିକାଶ ଏବଂ ମସୃଣ ପ୍ରସ୍ତର ନିର୍ମିତ ହାତ ହତିଆରଗୁଡ଼ିକର ନିର୍ମାଣ । ଏହି ଯୁଗରେ କୃଷି କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ ହେଲା ଏବଂ ତା ସହିତ ପଶୁପାଳନ ମଧ୍ୟ କରାଯାଇଥିଲା । ଏହା ମଧ୍ୟ ସ୍ଥାୟୀବସତି ସ୍ଥାପନ ପାଇଁ ଲୋକଙ୍କୁ ଉତ୍ସାହିତ କରି ବା ଯୋଗୁଁ ଗ୍ରାମଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହେଲା । ନୂତନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗର ସଂସ୍କୃତିରେ ନିମ୍ନ ଲିଖିତ ଲକ୍ଷଣଗୁଡ଼ିକ ପରିଦୃଷ୍ଟ ହୋଇଥିଲା ।

(i) କୃଷିକାର୍ଯ୍ୟର ଆରମ୍ଭ

(ii) ପଶୁପାଳନ

(iii) ମସୃଣ ଏବଂ ଧାରୁଆ ପ୍ରସ୍ତର ନିର୍ମିତ ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର

(iv) ମୃତ୍ତିକା ପାତ୍ରର ବ୍ୟବହାର

(a) Meaning of the 'Neolithic Revolution'- 'ନୂତନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗ ବିପ୍ଳବ'ର ଅର୍ଥ

ମନୁଷ୍ୟର ସାମାଜିକ ଓ ଅର୍ଥନୈତିକ ଜୀବନରେ ମୁଖ୍ୟ ପରିବର୍ତ୍ତନକୁ ଭିତ୍ତିକରି ଏହି ସମୟକୁ 'ନୂତନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗର ବିପ୍ଳବ' ବୋଲି ବିବେଚନା କରାଯାଇଛି । ମସୃଣ ପ୍ରସ୍ତର ନିର୍ମିତ ଧାରୁଆ ଓ ମୁନିଆ ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ବ୍ୟବହାର କରି ମନୁଷ୍ୟ ସହଜରେ ଭୂମିକର୍ଷଣ କରିପାରିଲା । ଏହା ସହିତ ଗୃହପାଳିତ ପଶୁମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ପାଳନ କଲା । ଫଳରେ କୃଷିଭିତ୍ତିକ ସ୍ଥାୟୀ ବସତିମାନ ଗଢ଼ି ଉଠିଲା । ନୂତନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗର ଅଧିବାସୀ ଶସ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ସାଇତି ରଖିବା ପାଇଁ ମୃତ୍ତିକା ପାତ୍ର ନାମ ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ । ଏସବୁ ହେଲା ଏକ ବଡ଼ପରିବର୍ତ୍ତନ ଯେହେତୁ ଏହି ସମୟ ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନରେ ଏକ ବୈପ୍ଳବିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ସଂଘଠିତ ହୋଇଥିଲା, ସେଥିପାଇଁ କେତେକ ବିଶେଷଜ୍ଞ ଏହାକୁ 'ନୂତନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗର ବିପ୍ଳବ' ବୋଲି ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି । ଅନେକ କେତେକ ବିଶେଷଜ୍ଞଙ୍କ ମତରେ ଏହି ପରିବର୍ତ୍ତନ ନିଶ୍ଚିତ ରୂପେଦୃଷ୍ଟାନ୍ତମୂଳକ, ତଥାପି ପ୍ରାଚୀନ ପ୍ରସ୍ତରଯୁଗ ଏବଂ ମଧ୍ୟ ପ୍ରାଚୀନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗରେ ହୋଇଥିବା ପ୍ରଗତିକୁ ବିଚାରକୁ ହେଲେ ଏବଂ ଏହାକୁ 'ବିପ୍ଳବ' ନକହି 'କ୍ରମ ବିବର୍ତ୍ତନ' (evolution) କହିବା ପ୍ରାସଙ୍ଗିକ ହେବ ।

(b) Tools of the Neolithic Period- ନୂତନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗର ହାତ ହତିଆର

ନୂତନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗର ହାତ ହତିଆରଗୁଡିକ ପୂର୍ବାପେକ୍ଷା ଅଧିକ ମସୃଣ ଓ ସମାନୁପାତିକ ଥିଲା । ଘର୍ଷଣ ଦ୍ୱାରା ଏଗୁଡିକ ଅଧିକ ଧାରୁଆ ଓ ପାଲିସ ଥିଲା । ଏହି ଯୁଗରେ ସେଲ୍ଟ, ନାମକ ଏକ କୁରାଢ଼ୀ ଅଧିକ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଥିଲା । ଲୋକ ଅସ୍ଥିନିର୍ମିତ ଛୁଞ୍ଚ, ଦା, କଟୁରୀ ଇତ୍ୟାଦି ହାତ ହତିଆର ବ୍ୟବହାର ମଧ କରୁଥିଲେ ।

(c) Geographical Distribution of the Neolithic Sites
ନୂତନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗର ଭୌଗଳିକ ଅବସ୍ଥିତି

ନୂତନପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗର ସଂସ୍କୃତି ଭାରତୀୟ ଉପମହାଦେଶର ସମସ୍ତ ଅଞ୍ଚଳରେ ବିସ୍ତାରଲାଭ କରିଥିଲା ।(ମାନଚିତ୍ର 2.4) ।ଭାରତର ଉତ୍ତର-ପଶ୍ଚିମ ଅଞ୍ଚଳରେ ଥିବା ମେହରଗଡ଼ ଏହି ସଂସ୍କୃତିର ଏକ ପ୍ରମୁଖ ସ୍ଥାନ । ଏହା ବେଲୁଚିସ୍ଥାନର କିଛି ସମତଳ ଅଞ୍ଚଳରେ ଅବସ୍ଥିତ ।ମେହେରଗଡ଼ରେ ହୋଇଥିବା ପ୍ରତ୍ନତାତ୍ତ୍ୱିକ ଖନନ ପ୍ରମାଣ କରେ ଯେ ନୂତନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗର ଅଧିବାସୀ ବାସଗୃହ ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ ।ସେହି ବାସଗୃହଗୁଡ଼ିକ ସୂର୍ଯ୍ୟତପ୍ତ ଇଟାରେ ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିଲା ।ଏହି ବାସଗୃହର କୋଠରୀଗୁଡ଼ିକ ଛୋଟ ଛୋଟ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ ହୋଇଥିଲା ।ଏଠାରେ ଗହମ, ବାର୍ଲି ଏବଂ କପା ଚାଷ କରାଯାଉଥିଲା ବୋଲି ପ୍ରମାଣ ମିଳିଅଛି ।କାଶ୍ମୀର ଉପତ୍ୟକାରେ ସ୍ଥିତ ପ୍ରମୁଖ ନୂତନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗୀୟ ସ୍ଥାନଗୁଡ଼ିକ ହେଲା ବର୍ଜହମ୍ ଏବଂ ଗୁଫ୍‌କାରଲ ।ଏଠାରୁ ଆବିଷ୍କୃତ ବାସଗୃହ ଗୁଡ଼ିକ ଗୋଲାକାର ଭାବେ କିମ୍ବା ଚାରିକୋଣିଆ ଭାବେ ତିଆରି ହୋଇଥିଲା ।ଏହାଥିଲା ନୂତନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗର ଏକ ଲକ୍ଷଣ ।ଉତ୍ତରପ୍ରଦେଶ ଅନ୍ତର୍ଗତ ଆଲ୍ଲାବାଦ ନିକଟସ୍ଥ ବିନ୍ଧ୍ୟ ମାଳଭୂମି ଧାରରେ ଥିବା ବେଲାନ୍ ଉପତ୍ୟକାରେ କୋଲ୍ଡିହାବା ଏବଂ ମହାଗଡ଼ ପରି ନୂତନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗର ସ୍ଥାନ ଚିହ୍ନଟ ହୋଇଅଛି ।ଉଭୟ ପ୍ରସ୍ତର ଓ ଅସ୍ଥିରେ ନିର୍ମିତ ଏହି ଯୁଗର ହାତ ହତିଆର, ମୃତ୍ତିକାପାତ୍ର ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଆସବାବପତ୍ରର ଅବଶେଷ ଏହି ସ୍ଥାନରୁ ମିଳିଅଛି । ବିହାର ଏବଂ ମଧ ଗାଙ୍ଗେୟ ଉପତ୍ୟକାରେ ଥିବା ଚିରାଣ୍ଡ ଅଞ୍ଚଳ ସବୁଠାରୁ ଜନପ୍ରିୟ ବସତି ଥିଲା ।ଆହୁରି ଅନେକ ନୂତନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗର ବସତି ଆସାମ, ମେଘାଳୟ, ନାଗାଲାଣ୍ଡର ପାହାଡ଼ିଆ ଅଞ୍ଚଳରେ ଦେଖାଯାଏ । ଏଠାରେ ସେଲ୍ଟ ବା ପ୍ରାଗ୍ଐତିକ କୁରାଢ଼ୀ ପରି ଏକ ହତିଆର, ଛୋଟ ଛୋଟ କୁରାଢ଼ୀ ସହିତ ମୃତ୍ତିକାର ଅବଶେଷ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ ।ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତରେ ଭୀମ, କୃଷ୍ଣା ଏବଂ ତୁଙ୍ଗଭଦ୍ରା ନଦୀ କୂଳରେ ଅନେକ ନୂତନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗର ବସତି ଗୁଡ଼ିକ ଆବିଷ୍କୃତ ହୋଇଅଛି ।ସେହିପରି ଆଉ କେତେମୁଖ୍ୟ ସ୍ଥାନ ମଧ କର୍ଣ୍ଣାଟକର ସଙ୍ଗନାକାଲ୍ଲୁ, ବ୍ରହ୍ମଗିରି, ମାସ୍କି, ପିକିଲିହଲ, ହଲ୍ଲୁର ଠାରେ ଆବିଷ୍କୃତ ହୋଇଥିଲା ବେଳେ, ଆନ୍ଧ୍ରପ୍ରଦେଶର ଉତ୍‌ନର୍, ନାଗାର୍ଜୁନକୋଣ୍ଡା ଏବଂ ବୁଢ଼ୀହାଲ ଏବଂ ତାମିଲନାଡୁର ପାୟାମ୍ପଲି ଠାରେ ଆବିଷ୍କୃତ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ସବୁ ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ବାସଗୃହ, ଶସ୍ୟ ଚାଷ ଏବଂ ପଶୁପାଳନର ଜ୍ୱଳନ୍ତ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଆବିଷ୍କୃତ ହୋଇଛି । ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତୀୟ ଗ୍ରାମମାନଙ୍କରେ ମିଲେଟ୍ ବା ରାଗି ପ୍ରଥମ ଶସ୍ୟ ରୂପେ ଚାଷ କରାଯାଇଥିଲା ।

(d) Subsistence Pattern- ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ ପ୍ରଣାଳୀ

ନୂତନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗରେ କୃଷିକାର୍ଯ୍ୟର ଆରମ୍ଭ ମାନବ ଜୀବନରେ ଏକ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତମୂଳକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆଣିଥିଲା । ଏହି ଅଧିବାସୀମାନେ ଗହମ, ବାର୍ଲି, ଧାନ, ମିଲେଟ୍ ଏବଂ ଲେଣ୍ଟିଲ୍ସ ପ୍ରଭୃତି ଶସ୍ୟ ଭୌଗଳିକ ଅବସ୍ଥାକୁ ଅନୁଧାନ କରି ଚାଷ କରୁଥିଲେ ।କୃଷିଯୋଗୁ ପଶୁପାଳନ ମଧ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ପାଳିତ ପଶୁଗୁଡ଼ିକ ଥିଲେ ମେଣ୍ଢା, ଛେଳି ଏବଂ ଗାଈଗୋରୁ ।ଲୋକ boar (ବାରହା), nilgai (ନୀଳଗାଈ), gazells (କୃଷ୍ଣସାରମୃଗ) ପରି ବଣୁଆ ପଶୁଙ୍କୁ ଶିକାର କରୁଥିଲେ ।ନୂତନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗର ଅଧିବାସୀ ପ୍ରସ୍ତରରେ ହାତ, ହତିଆର ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ ।ସେମାନେ ମଧ ମୃତ୍ତିକା ପାତ୍ର ତିଆରି କରିଥିଲେ, ଯାହାକି ପ୍ରାରମ୍ଭରେ ହାତ ତିଆରିଥିଲା, କିନ୍ତୁ ପରେ ଚକ ସାହାଯ୍ୟରେ ନିର୍ମିତ ହେଲା ଏବଂ ନିଆଁରେ ପୋଡ଼ାହେଲା ।ଶସ୍ୟକୁ ଏହି ମୃତ୍ତିକା ପାତ୍ରରେ ସାଇତି ରଖାଯାଉଥିଲା ।

ଟିପ୍ପଣୀ

ବର୍ତ୍ତମାନ ଆମେ କହିପାରିବା ଯେ ନୂତନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗର ସଂସ୍କୃତିର ଲକ୍ଷଣ ହେଲା ସେମାନେ ଶିକାର ଓ ଫଳମୂଳ ସଂଗ୍ରହ ନକରି ସେମାନେ କୃଷିରେ ମନୋନିବେଶ କଲେ ଗୃହପାଳିତ ପଶୁମାନଙ୍କୁ ପାଳନ କଲେ । ନୂତନ ମସୃଣ ଯନ୍ତ୍ରପାତି ସାହାଯ୍ୟରେ ସହଜରେ ମନୁଷ୍ୟ କୃଷି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ସଂଗେ ସଂଗେ ପଶୁ ଶିକାର ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ ଉତ୍ତମ ଭାବରେ କରିପାରିଲା । ଫଳରେ ଜନସଂଖ୍ୟା ବୃଦ୍ଧି ହେବା ସଂଗେ ସଂଗେ ପ୍ରଚୁର ପରିମାଣର ଖାଦ୍ୟଶସ୍ୟ ଉପଲବ୍ଧ ହେଲା । ଏହାଫଳରେ ଗ୍ରାମଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହେଲା । ନୂତନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗର ସଂସ୍କୃତି ଭବିଷ୍ୟତରେ ସହରଗୁଡ଼ିକର ଅଭିବୃଦ୍ଧିରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲା ।

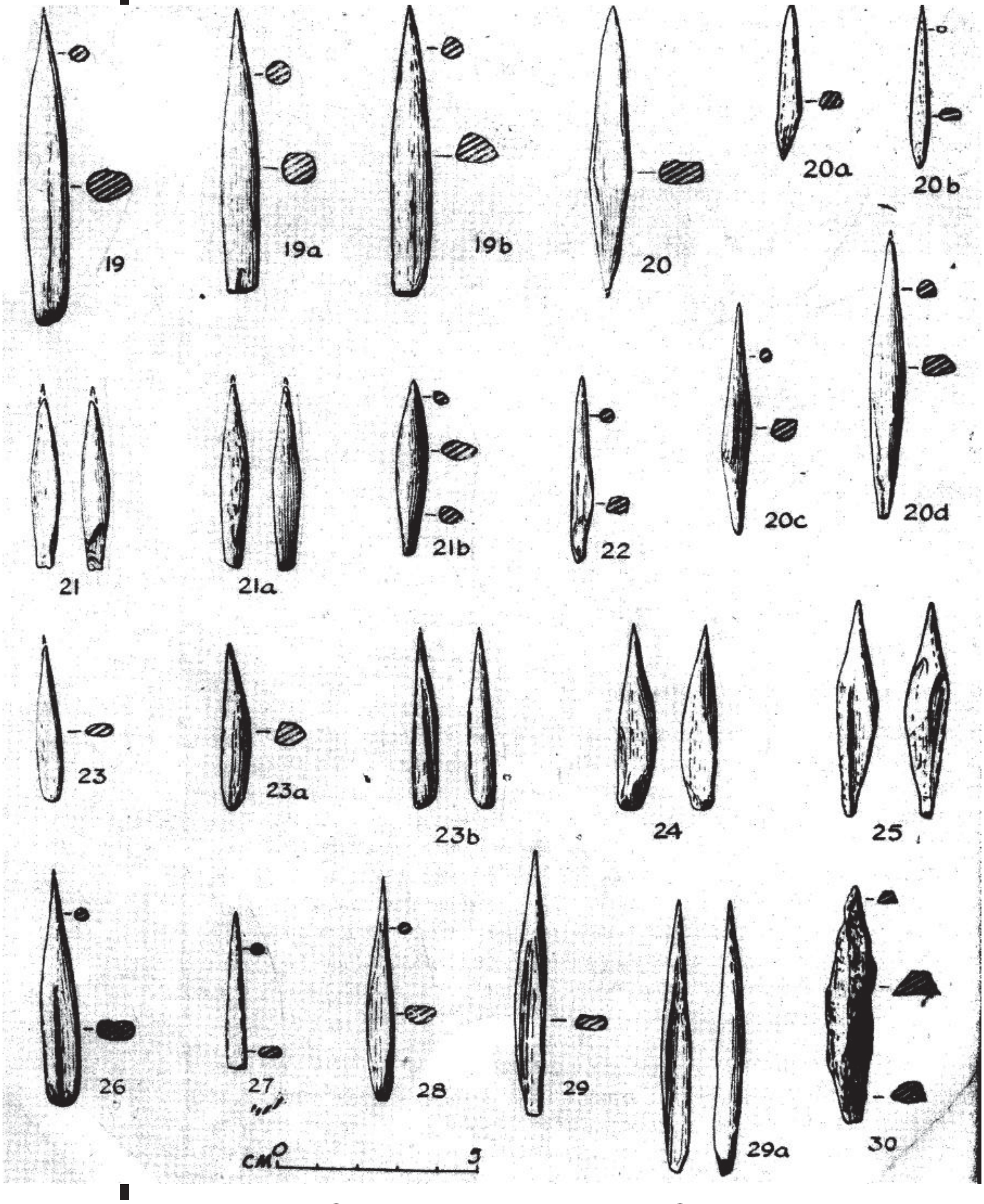

ଚିତ୍ର ୨.୫: ନୂତନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗର ହାତହତିଆର

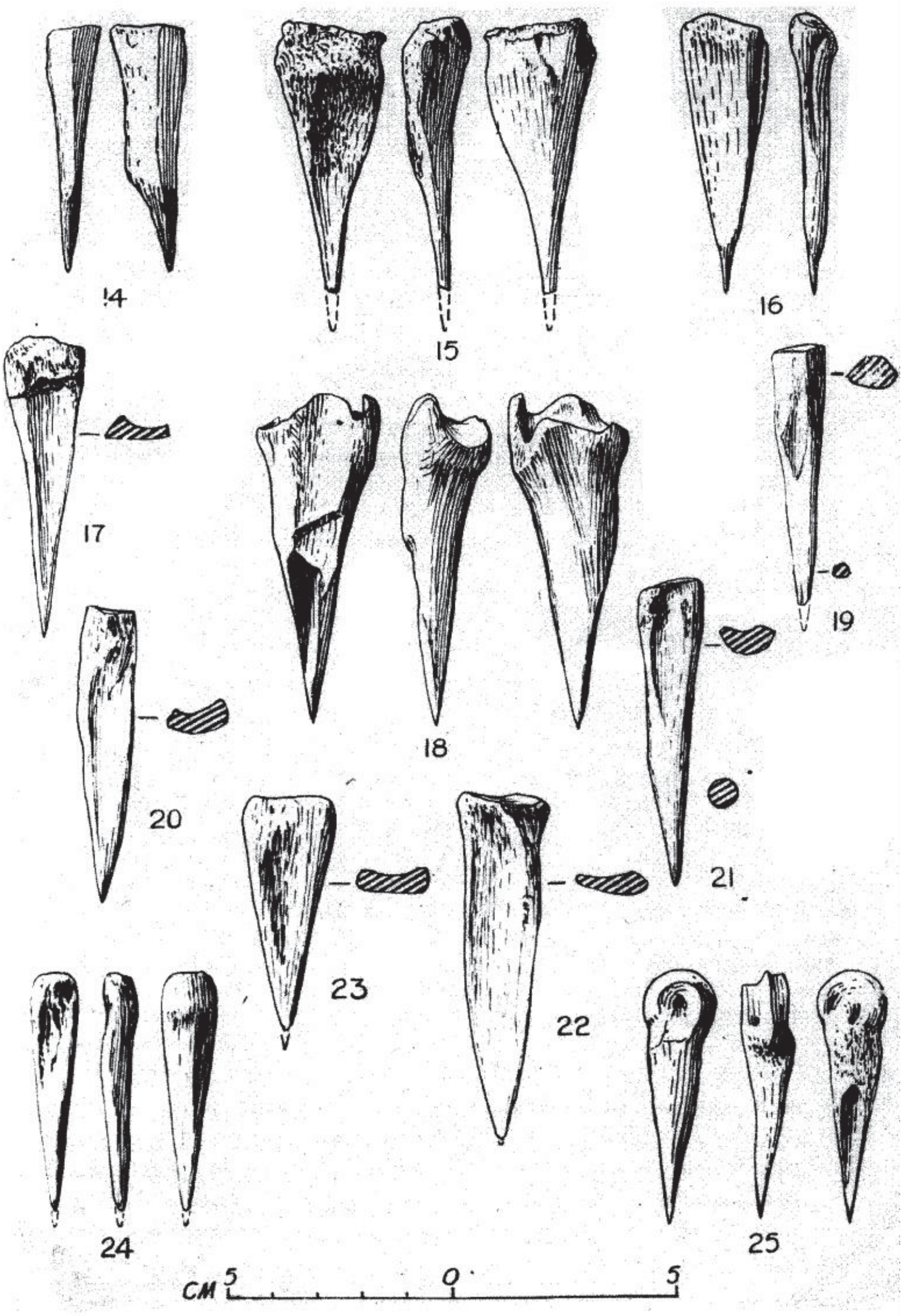

Fig 2.6 Neolithic Bone tools from Burzahom

ଚିତ୍ର ୨.୬: ବର୍ଜହମରୁ ମିଳିଥିବା ନୂତନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗର ହାତହତିଆର

INTEXT QUESTIONS 2.5- ପ୍ରତ୍ୟାଶିତ ପୂର୍ବଜ୍ଞାନ

1. ‘ନିଓଲିଥିକ୍’ ବା ‘ନୂତନ ପ୍ରସ୍ତର’ ଯୁଗର ଯଥାର୍ଥତା କିଏ ପ୍ରତିପାଦନ କରିଛନ୍ତି ?

____

ଟିପ୍ପଣୀ

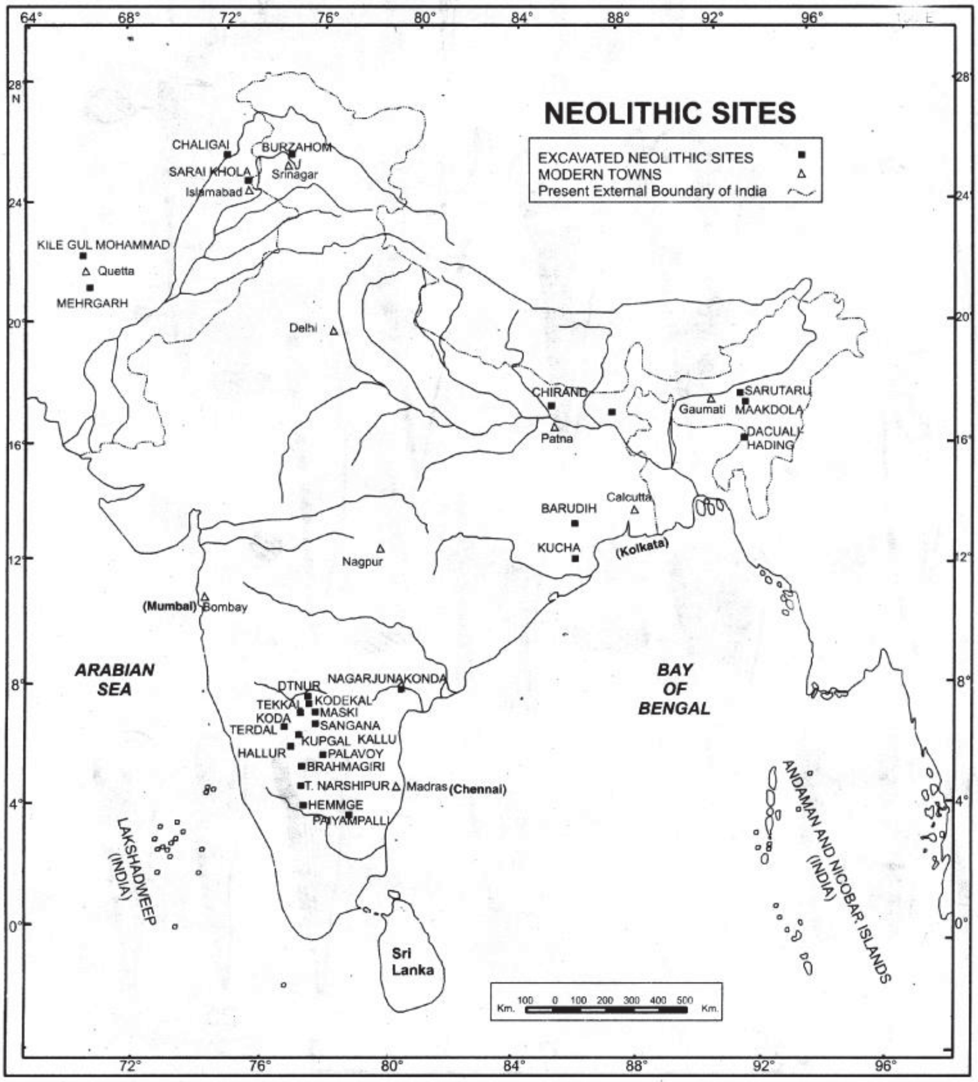

ମାନଚିତ୍ର ୨.୪: ନୂତନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗର ଭୌଗଳିକ ଅବସ୍ଥିତି

2. ନୂତନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗର ପ୍ରମୁଖ ସାଂସ୍କୃତିକୁ ଲକ୍ଷଣଗୁଡ଼ିକ ଚିହ୍ନିତ କର ।

(a) ____________________

(b) ____________________

(c) ____________________

3. ଉତ୍ତର-ପଶ୍ଚିମ ଅଞ୍ଚଳସ୍ଥିତ ନୂତନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗର ଏକ ପ୍ରମୁଖସ୍ଥାନ ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା କର ।

____

2.9 THE PREHISTORIC ART- ପ୍ରାକ୍ ଐତିହାସିକ କଳା

ପ୍ରସ୍ତର କଳା ମଧ ପ୍ରାଚୀନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗର ଏକ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତକାରୀ ଲକ୍ଷଣ ଥିଲା ଯଦିଓ ଏହାର ଆରମ୍ଭ ପ୍ରାଚୀନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗରେ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ଚିତ୍ରକଳାଗୁଡ଼ିକ ପଥର ଉପରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ ଏବଂ ଏଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରୁ ଅଧିକାଂଶ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶର ଭୀମବେଟ୍‌କା ଠାରେ ଦେଖାଯାଏ । ମଧ୍ୟଯୁଗୀୟ

ପ୍ରାଚୀନପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗର ଅଧିବାସୀମାନଙ୍କର ସାମାଜିକ ଓ ଅର୍ଥନୀତିକ ଜୀବନ ସଂବଂଧରେ ଏହି କଳା ଆଲୋକପାତ କରିଥାଏ । ଏହି ଚିତ୍ରକଳାର ମୁଖ୍ୟ ବିଷୟବସ୍ତୁ ଥିଲା ଶିକାର କରିବା, ମାଛଧରିବା, ଖାଦ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ କରିବା ଏବଂ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ପଶୁ ଯଥା- ମଇଁଷି, ମାଙ୍କଡ଼ ଏବଂ ନୀଳଗାଈର ଚିତ୍ର ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । (ଚିତ୍ର 2.7) ଏହି ପ୍ରସ୍ତରକଳାରେ ମଧ ସନ୍ତାନ ଜନ୍ମଲାଭ କରିବା, ସନ୍ତାନ ପାଳନ ଏବଂ ସମଧିଉତ୍ସବ ଇତ୍ୟାଦି ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ଏହି ଚିତ୍ରକଳାରେ ଶିକାର ଚିତ୍ରକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କଲେ ବୁଝାପଡ଼େ ଯେ ମଧପ୍ରାଚୀନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗର ଅଧିବାସୀମାନେ ଛୋଟ ଛୋଟ ଗୋଷ୍ଠୀ ବା ଦଳ କରି ରହୁଥିଲେ । ତେଣୁ ଆମେ କହିପାରିବା ଯେ ମଧ ପ୍ରାଚୀନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗର ସମାଜ ପ୍ରାଚୀନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗର ସମାଜ ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକ ସ୍ଥିର ଏବଂ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଥିଲା ଯଦିଓ ଉଭୟଙ୍କର ଶିକାର କରିବା ଓ ଫଳମୂଳ ସଂଗ୍ରହ କରିବା ଥିଲା ଜୀବିକା ।

INTEXTQUESTIONS 2.6 - ପ୍ରତ୍ୟାଶିତ ପୂର୍ବଜ୍ଞାନ

1. ପ୍ରସ୍ତର କଳା କେଉଁଯୁଗର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତମୂଳକ ଲକ୍ଷଣ ?

____

2. ମଧପ୍ରଦେଶର କେଉଁସ୍ଥାନରେ ସର୍ବାଧିକ ପ୍ରସ୍ତରକଳା ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ ?

____

3. ପ୍ରାକ୍ ଐତିହାସିକ ପ୍ରସ୍ତର କଳାରେ ପ୍ରାଧାନ୍ୟଲାଭ କରିଥିବା ମୁଖ୍ୟ ବିଷୟବସ୍ତୁଗୁଡ଼ିକ ଆଲୋଚନା କର ।

____

ଚିତ୍ର ୨.୭: ପ୍ରାକଐତିହାସିକ କଳା

ଟିପ୍ପଣୀ

WHAT YOU HAVELEARNT- ଆମେ କ'ଣ ଶିଖିଲେ

ଭାରତ ଇତିହାସ ଭୌଗଳିକ ଅବସ୍ଥା ଏବଂ ପରିବେଶ ଦ୍ୱାରା ଗଭୀର ଭାବେ ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇଛି । ବିଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳ ସେମାନଙ୍କର ତାପମାତ୍ରା ଅନୁସାରେ ଅଲଗା ଅଲଗା ଭାବେ ଚିହ୍ନିତ ହୋଇଛି ଏବଂ ସେହି ଅନୁସାରେ ସେହିସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ଐତିହାସିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ସଂଘଠିତ ହୋଇଛି । ହିମାଳୟ ପର୍ବତମାଳା ଆମକୁ ଶତ୍ରୁ ଆକ୍ରମଣରୁ ରକ୍ଷାକରିବା ସଂଗେ ସଂଗେ ପ୍ରବଳ ଥଣ୍ଡା ପବନରୁ ମଧ ସୁରକ୍ଷା ପ୍ରଦାନ କରିଥାଏ । ଏଠାରେ ଥିବା ଗିରିସଙ୍କଟ ବା ଗିରିପଥ ଗୁଡ଼ିକ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦେଶ ସହିତ ସାଂସ୍କୃତିକ ଆଦାନ ପ୍ରଦାନ ପାଇଁ ସହଯୋଗ କରିଥାନ୍ତି । ଏଥି ସହିତ ରାଜନୈତିକ, ସାମାଜିକ, ଅର୍ଥନୀତିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମଧ ବିକାଶ ପାଇଁ ସହାୟକ ହୋଇଛି । ଉତ୍ତର ଭାରତର ଉର୍ବର ସମତଳ ଭୂମି ପ୍ରଚୁର କୃଷିଜାତ ଦ୍ରବ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନରେ ସହାୟକ ହୋଇଥିଲା । ଏହା ଫଳରେ ଖ୍ରୀ: ପୂ: ଷଷ୍ଠ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ରାଜ୍ୟମାନଙ୍କର ଉତ୍‌ଥାନ ହେଲା । ପ୍ରାଚୀନ କାଳରୁ ଅଧିତ୍ୟକା ଅଞ୍ଚଳ, ଉପକୂଳବର୍ତ୍ତୀ ସମତଳ ଅଞ୍ଚଳ ଏବଂ ପାହାଡ଼ିଆ ଅଞ୍ଚଳ ଓ ଉପଦ୍ୱୀପ ଅଞ୍ଚଳଗୁଡ଼ିକ କୃଷିଭିତ୍ତିକ ଗୋଷ୍ଠୀଜୀବନକୁ ପ୍ରୋତ୍ସାହନ ଦେଇଥିଲେ ତଥା ସଂଗେ ବହିର୍ଦେଶ ସହିତ ସମ୍ପର୍କ କରିବାରେ ସହାୟକ ହୋଇଥିଲେ । ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରବାହିତ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଜଳବାୟୁ ଏବଂ ପାରିପାର୍ଶ୍ୱିକ ପରିବେଶ ତଥା ସେହିସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ମିଳୁଥିବା ସମ୍ପଦକୁ ଆଧାର କରି ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ସାମାଜିକ, ଅର୍ଥନୀତିକ ଏବଂ ସାଂସ୍କୃତିକ ସଂଗଠନ ମାନ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ଗଢ଼ି ଉଠିଥିଲା । ପ୍ରାକ୍ ଐତିହାସିକ ଯୁଗରେ ଆରମ୍ଭରୁ ସାଂସ୍କୃତିକ ବିକାଶର ଚରମସୀମାରେ ପହଞ୍ଚିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମାନବଜାତି ଅନେକ ସ୍ତର ଦେଇ ଗତି କରିଆସିଛି । ପ୍ରତ୍ନତତ୍ତ୍ୱର ଉପାଦାନଗୁଡ଼ିକ ମନୁଷ୍ୟର ବସତି ଓ ଜୀବିକା ପ୍ରଣାଳୀ ସମ୍ପର୍କରେ ଉପମହାଦେଶରେ ଆବିଷ୍କୃତ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନ ଉପରେ ଆଲୋକପାତ କରିଛନ୍ତି । ମନୁଷ୍ୟ ପ୍ରାଚୀନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗରେ ଏବଂ ମଧ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗରେ ଜଣେ ଶିକାରୀ ଏବଂ ଖାଦ୍ୟ ସଂଗ୍ରାହକ ଭୂମିକାରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଥିଲା । ନୂତନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗରେ ସେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର କୃଷି ପ୍ରଣାଳୀ ବିଷୟରେ ଶିଖିଲା ଏବଂ ଗୃହପାଳିତ ପଶୁମାନଙ୍କୁ ପାଳନ କଲା । ସେ ମଧ ମୃତ୍ତିକା ପାତ୍ର ନିର୍ମାଣ କରିପାରିଲା । ଏହିସବୁ ଅଗ୍ରଗତିଗୁଡ଼ିକ ଗ୍ରାମ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବାରେ ସହାୟକ ହୋଇଥିଲା । ବିଭିନ୍ନ ଯୁଗରେ ବ୍ୟବହୃତ ପ୍ରସ୍ତର ନିର୍ମିତ ହାତ ହତିଆରର ଆକାରରେ ମଧ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦେଖାଯାଇଥିଲା । ପୁରାତନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗରେ ବ୍ୟବହୃତ ଖଦ ଖଦଡ଼ିଆ ବଡ଼ ବଡ଼ ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ରରେ ଉନ୍ନତି ଘଟି ନୂତନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗରେ ମସୃଣ ଏବଂ ଧାରୁଆ ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ତିଆରି ହୋଇଥିଲା । ମଧ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗରେ 'ମାଇକ୍ରୋଲିଥସ୍' ନାମକ ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଥିଲା । ଏଗୁଡ଼ିକ ଛୋଟ ଛୋଟ ପଥରରେ ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିଲା । ଅନ୍ୟଅର୍ଥରେ କହିଲେ ପୁରାତନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗର ଶିକାରୀ ଓ ଫଳମୂଳ ସଂଗ୍ରହକାରୀମାନବ, ନୂତନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗରେ ଖାଦ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନକାରୀ ଭୂମିକାରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣହେଲା ।

TERMINAL QUESTIONS - ନିଜକୁ ନିଜେ ପରିଖିବା

1. ଭାରତ ମାନଚିତ୍ରରେ ନିମ୍ନଲିଖିତ ସ୍ଥାନଗୁଡ଼ିକ ଚିହ୍ନଟ କର ।

   (i) ହିମାଳୟ ପର୍ବତମାଳା ।

   (ii) ପୂର୍ବଘାଟ ଏବଂ ପଶ୍ଚିମଘାଟ ।

   (iii) ଗଙ୍ଗା, ନର୍ମଦା ଏବଂ କାବେରୀ ନଦୀ ।

   (iv) ଆରିକମେଡୁ (ପଣ୍ଡିଚେରୀ), ତାମଲୁକ (ତାମ୍ରଲିପ୍ତି) ଏବଂ ଭାରୁକ୍ (ବ୍ରୋକ୍) ।

   (v) ପାଟଳୀପୁତ୍ର (ପାଟଣା) ଏବଂ ପାଲ୍‌ଘାଟ ।

   (vi) ଆଦମଗଡ଼, ଭୀମବେଟକା ଏବଂ କୋଲ୍ଡିହାବା ।

ଟିପ୍ପଣୀ

2. ହିମାଳୟ ପର୍ବତ ଏବଂ ଉପଦ୍ୱୀପକୁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଦୃଷ୍ଟିଦେଇ ଭାରତର ଭୌଗଳିକ ଅବସ୍ଥିତି ଏହାର ଇତିହାସକୁ କିପରି ପ୍ରଭାବିତ କରିଥିଲା ଆଲୋଚନା କର ?
3. କୌଣସି ଅଞ୍ଚଳ ପରିବେଶ ଓ ପାରିପାର୍ଶ୍ୱିକ ଅବସ୍ଥା କିପରି ସେଠାକାର ଗଚ୍ଛିତ ସମ୍ପଦ କଥା ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରେ ? ଉଦାହରଣ ଦେଇ ବୁଝାଅ ।
4. ପୁରାତନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗରେ ବ୍ୟବହୃତ ହାତ ହତିଆର ଗୁଡ଼ିକର ମୁଖ୍ୟ ଲକ୍ଷଣ କ'ଣ ଥିଲା ?
5. ମଧ୍ୟପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗରେ ଜଳବାୟୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଯୋଗୁ ଶିକାର ପ୍ରଣାଳୀରେ କି ପରିବର୍ତ୍ତନ ସଂଘଠିତ ହୋଇଥିଲା ?
6. ନୂତନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗର ଭୌଗଳିକ ଅବସ୍ଥା ବିଷୟରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କର ।
7. ନୂତନପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗର ଅଧିବାସୀମାନଙ୍କ ଜୀବନୀ ସଂବଂଧରେ ଆଲୋଚନା କର ।
8. 'ନୂତନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗର ବିପ୍ଳବ' ଶବ୍ଦଟିର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ଦର୍ଶାଅ ।

ANSWERS TO INTEXT QUESTIONS - ପ୍ରତ୍ୟାଶିତ ପୂର୍ବଜ୍ଞାନ

2.1

(1) ଗୋମାଲ ପାସ, ବୋଲାନ୍ ପାସ ଏବଂ ଖାଇବାର ପାସ ବା ଘାଟୀ ।

(2) ଆର୍ଯ୍ୟମାନେ

(3) (କ) ଜୈନଧର୍ମ (ଖ) ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ

(4) ତାମିଲନାଡୁ

(5) ଧାନ

(6) କୁଶାଣ ଏବଂ ହୁଣ

(7) ଗାଙ୍ଗେୟ ସମତଳ ଅଞ୍ଚଳରେ ଥିବା ପଞ୍ଜାବ ଏବଂ ସିନ୍ଧୁ ।

2.2

1 ଗଙ୍ଗା, ସୋନ ଏବଂ ଗଣ୍ଡକ

2. ଛୋଟ୍‌ନାଗପୁର

3. କଳା

4. ପାଲ୍‌ଘାଟ ଗିରିପଥ

2.3

1. ଶିକାର କରିବା, ଫଳମୂଳ ସଂଗ୍ରହ କରିବା

2. ଶିକାର କରିବା, କାଟିବା, ଖୋଳିବା ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ

3. (କ)ହାତକୁରାଢ଼ୀ (ଖ) କଟୁରୀ (ଗ) ଖୁରିପି

2.4

1. ମାଇକ୍ରୋଲିଥ୍‌ସ ବା ମଧ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗୀୟ ହାତ ହତିଆର

2. ତ୍ରିଭୂଜ

3. ଭୀମବେଟ୍‌କା ଏବଂ ଚୋପନିମାଣ୍ଡୋ

2.5

1. ଜନ୍ ଲବକ୍
2. (କ) କୃଷିକାର୍ଯ୍ୟର ଆରମ୍ଭ

   (ଖ) ଗୃହପାଳିତ ପଶୁପାଳନ

   (ଗ) ପ୍ରସ୍ତର ହାତ ହତିଆରଗୁଡ଼ିକୁ ଘସିବା ଏବଂ ପାଲିସ କରିବା

   (ଘ) ମୃତ୍ତିକାର ବ୍ୟବହାର
3. ମେହରଗଡ଼

2.6

1. ମେସୋଲିଥିକ୍
2. ଭୀମବେଟକା
3. ଶିକାର କରି ମାଛ ଧରିବା, ଖାଦ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ କରିବା, ଛୁଆ ଜନ୍ମହେବା, ଛୁଆର ଯତ୍ନନେବା ଏବଂ ସମାଧି ଉତ୍ସବ ।

HINTS TO TERMINAL QUESTIONS- ନିଜକୁ ନିଜେ ପରଖିବା

1. ମାନଚିତ୍ର 2.1 ଏବଂ 2.2
2. ଭାଗ 2.1 ଏବଂ 2.3କୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କର
3. ଭାଗ 2.4 କୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକର
4. ଭାଗ 2.6 କୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କର (କ)
5. ଭାଗ 2.3 କୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କର (କ)
6. ଭାଗ 2.8 କୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କର (ଗ)
7. ଭାଗ 2.8 କୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କର (ଙ)
8. ଭାଗ 2.8କୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କର (କ)

GLOSSARY- ଶବ୍ଦରେ ଅର୍ଥ ସଂଗ୍ରହ ବା ପରିଭାଷା

(Aryans) ଆର୍ଯ୍ୟ- ମଧ୍ୟ ଏସିଆରୁ ଆସିଥିବା ଏକ ଜାଜାବର ଗୋଷ୍ଠୀ ।

(Butt end) ବେଣ୍ଟ- କୌଣସି ହାତହତିଆରର ମୂଳଭାଗ

(Celt) ସେଲ୍ଟ- ନୂତନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗର ପ୍ରସ୍ତର ନିର୍ମିତ ଏକ କୁରାଢ଼ୀ

(Fauna) ଫାଓନା- କୌଣସି ଅଞ୍ଚଳର ପଶୁ ସମୂହ

(Flora) ଫ୍ଲୋରା- କୌଣସି ଅଞ୍ଚଳର ବୃକ୍ଷଲତା ସମୂହ

(Jataka) ଜାତକ- ବୁଦ୍ଧଦେବଙ୍କ ଜୀବନୀ ସଂବଳିତ ବୌଦ୍ଧ ପୋଥି ।